

Yıldız Teknik Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Tezli Yüksek Lisans
Programı

Yüksek Lisans Tezi

**BAŞLANGIÇ DÜZEYİ YABANCI DİL OLARAK
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İÇİN SÖZLÜKÇE
ÇALIŞMASI**

Emrah ÖZCAN

03717008

Tez Danışmanı: Dr. Aybars ERÖZDEN

İstanbul, 2006

O'na...

ÖZ

Bu çalışmada Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretiminde eksikliği duyulan Öğrenici Sözlüğü biçiminde bir sözlük modeli oluşturmaya ve bunu yaparken de yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin gereksinimleri düşünülüp sözlük çokdilli olarak tasarlanmaya çalışılmıştır. İlk bölümde sözlük ve sözlüklerin yapılarından söz edilmiş, sözlüklerin özelliklerine değinilmiş ve öğrenici sözlükleri açıklanmıştır. Araştırma bölümünde kaynaklardan yararlanarak genel anlamda anadili konuşucuları sözlüğü içerisinde bulunması gereken birimler, sözlüğün özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonraki bölümde bu genel birimlerden ve kaynaklardan yola çıkılarak bir öğrenici sözlüğü içerisinde bulunması gereken birimler ortaya çıkarılmıştır.

ABSTRACT

In this study, it has been tried to construct a model for a learners' dictionary, which is missing for Turkish, as well as doing this, the needs of learners of Turkish as a foreign language has been taken into consideration. The result of it, the dictionary model is multilingual. In the first chapter, dictionary and its structure and features are specified and learners' dictionary is explained. In research chapter, which units should take place in a monolingual dictionary for native speakers are specified in general terms with the help of the resources. In the next chapter, taking a step aside from the general remarks, which units should take place in a learners' dictionary are specified.

İçindekiler

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
İçindekiler	v
Önsöz	vii
I. GİRİŞ.....	1
1 İnsanlık ve İletişim Kanallarına Genel Bir Bakış	1
1.1 İletişim Kanalları	2
1.2 Uygulayım Bilim’deki Gelişmeler ve İletişim Kanalı Olarak Sözlükler	4
2 Sözlük	6
2.1 Sözlüklerin Yapısal Olarak Sınıflandırılması	10
2.1.1 Metinsel Yapı	10
2.1.2 Büyük Ölçekli Yapı	10
2.1.3 Küçük Ölçekli Yapı	10
2.1.4 Orta Ölçekli Yapı	10
2.1.5 Erişimsel Yapı	10
2.1.6 Dağılımsal Yapı	11
3 Öğrenici Sözlükleri	12
4 Çokdilli Öğrenici Sözlüğü Modeli (ÇÖS)	13
5 Elektronik/Sayısal Sözlükler	14
5.1 Elektronik/Sayısal Sözlüklerin Çeşitleri	15
5.1.1 Aygıt Biçimindekiler	15
5.1.2 Yoğun Teker ya da Masaüstü Programı Biçimindekiler	16
5.1.3 Ağ’da Kullanılabilenler	17
II. ARAŞTIRMA	20
6 ÇÖS Modeli	20
6.1 ÇÖS Modeli’nin Uygulayım Özellikleri	23
6.1.1 Dizinin ABECE Sırasında Listelenmesi	23
6.1.2 Konu Odaklı Listeleme Biçimi	23
6.1.3 Arama Odaklı Listeleme Biçimi	24
7 ÇÖS Veritabanının Elektronik/Sayısal Veritabanlı Sözlüklere Uyarlanması	24
8 ÇÖS Veritabanı Modeli Yapısı ve Özellikleri	25
8.1 Veritabanındaki Tablolar	25
8.2 “Özek Dil” Özelliği	32
8.2.1 Neden “Özek Dil”?	33
8.2.2 Farklı Dillerden Sözcüklerin Eşleştirilmesi	34
8.2.3 Sözcükler Arasındaki İlişkilerin Kurulması	40
8.3 Konu Başlıkları	43
8.3.1 Konular Arasında İlişki Kurma	45
8.4 Sözcüklerin Eşleştirilmeleri Ve İlişkilendirilmeleri Üzerine Kısa Bir Not	46
9 Modelin Biçimsel Özellikleri	47
9.1 [Oncu]	47

9.2	[Sozcuk]	47
9.3	[Artci]	48
9.4	[Degiske]	49
9.5	[SozcukTuru]	49
9.6	[Dilbilgisi]	49
9.7	[Sesletim]	50
9.8	[SesDosyasi]	51
9.9	[KokenDi]	52
9.10	[ASN]	52
9.11	[BilimDali]	53
9.12	[Argo]	53
9.13	[Tanimlama]	53
9.14	[Ornek]	54
9.15	[Eslestirme]	55
9.16	[Iliskilendirme]	55
9.17	[Gonderme]	55
10	Modelin Ek Özellikleri	56
10.1	Destek Hizmeti	56
10.1.1	Destek Kümesi	56
11	Sözlüklerin Yapısal Sınıflandırılışının ÇÖS Modeli'ne Uyarlanışı	58
	SONUÇ	59
	EKLER	62
	KAYNAKÇA ve GÖNDERMELER	63

Önsöz

Aslında, bu çalışmanın oluşmasında çevremdeki herkesin az ya da çok bir katkısı oldu, ancak herkesi ve herşeyi tek tek anmam gerekirse böyle bir durumda Önsöz tezdin daha kalın olur. Bu yüzden sadece kısıtlı sayıda kişiyi anabileceğim. Adı anılamayan ancak bir biçimde çalışmaya katkıda bulunan herkese özürü bir borç bilirim.

The British Council, İngiliz Kültür Heyeti Kitaplığı'nda kaynak bulmamda gösterdiği eşsiz yardımlarından özürü Lütfiye Kayacan'a, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'ni kullanmamda yardımcı olan Atiye Kaya'ya, tezdin veritabanı bölümünü oluşturmamda yardımlarını esirgemeyip saatlerce kafa yoran Eren Tezeller'e, bölümümüzün kurucusu Prof. Dr. Ömer Demircan'a, ders dönemimde engin bilgilerinden yararlandığım Prof. Dr. Mehmet Ölmez, Prof. Dr. Zühal Ölmez ve Ok. Feyza Hepçilingiler'e, Y.T.Ü., Y.D.E. Bölümü'ndeki tüm çalışma arkadaşlarıma, öğretmenlerime ve tabii ki tezdin oluşmasında yoluma ışık tutan danışmanım Dr. Aybars Erözden'e, hep yanımda olup beni destekleyen aileme, öğretmenlerime, beni ben yapan herkese ve herşeye teşekkür ederim.

Bu çalışmamdaki emek payımın tümünü bana herşeyimi veren O'na ithaf ediyorum.

—E.Ö.

I. GİRİŞ

1 İnsanlık ve İletişim Kanallarına Genel Bir Bakış

Önce söz vardı, ardından yazı geldi. Yazının gelişiyile birlikte sadece yüz yüze konuşarak yapılan iletişime dönemine uzaktaki bireylerle de yazı yoluyla yapılan iletişim biçimi eklendi. Okuma yazma bilen herkes, bilmeyenler ise bilenlerin yardımıyla, bir kalem bir de kağıt ile duygu ve düşüncelerini başka bir kişiye iletebilmek için yazıyı kullandı.

İnsanlar bu kağıtlara mektup dediler. İletişim kanalları uygulamabilmekteki gelişmelerle hızla gelişti ve yazının ardından telgraf geldi. Bu yöntem mektuba göre çok farklıydı, kağıt ortadan kalktı yerine kablolar geldi. Yetmedi, Bell telefonu buldu. Telefon, telgrafın iletişime görevine insanların seslerini ekledi, ancak bütün bu kanallar belli bir uzaklık içerisinde iletişime izin veriyordu. Oysa ki, mektup gibi yer bağımsız, uzak yerlere de gidebilen iletişim kanalları geliştirilmeliydi. Çözüm sesin havadan iletilmesinde bulundu.

Reginald Fessenden tarafından 24 Aralık 1906'da ilk defa insan sesini kablosuz bağlantıyla, havadan, Atlantik'teki ticaret gemilerine ulaştırılmasıyla telsiz doğdu.

Telsizle beraber dolaylı yoldan radyo doğmuş oldu. Artık iletişim daha kolay ve uzaklık tanımayan bir biçime gelmişti. Uygulamabilmekteki tüm bu gelişmeler insanları biraz daha zoru başarmaya itmesiyle hem sesli hem de görüntülü iletimine izin veren kanal, yani televizyon, üretildi. Çağın buluşu olarak nitelenen televizyonun da radyo gibi evlere girmesi zaman aldı, fakat evlere girer girmez insanların hayatlarının odağı olmayı başardı.

1.1 İletişim Kanalları

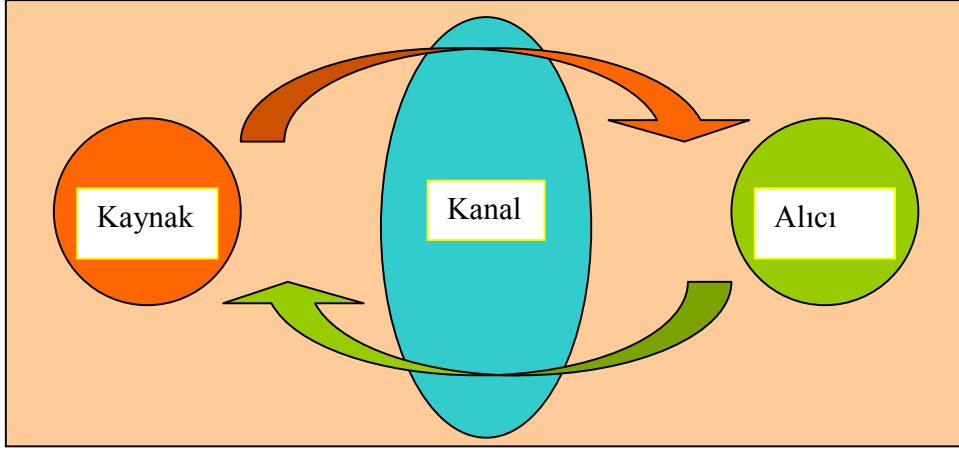
Bu olaylar tezin odağı dışında gibi görünse de aslında bir biçimde yakından ilişkilidir.

Tüm bu kanalların en ilgi çekici özelliği, iletişimin yapılış biçiminden çok kullanılan kanalın özelliği ya da özellikleridir.

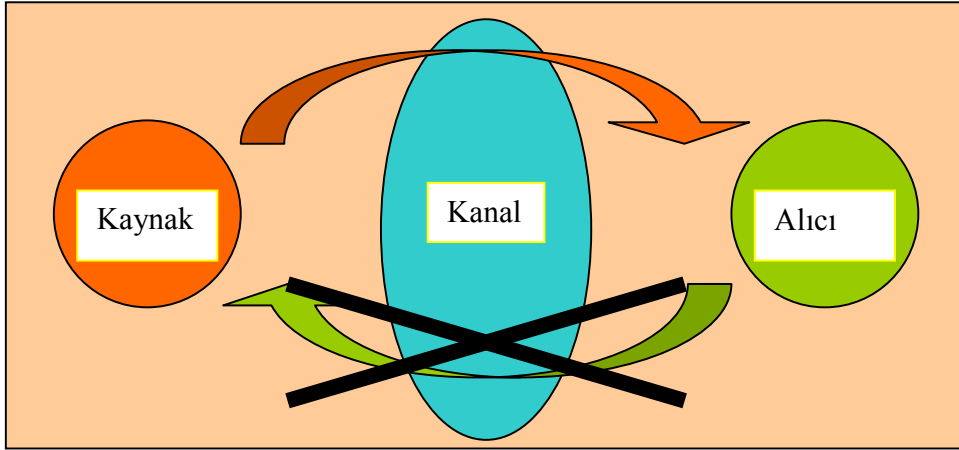
Yukarıda kısaca açıklanan ve tarih sırası göz önünde bulundurularak anılan iletişim kanalları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Yazı
- Telgraf
- Telefon
- Telsiz
- Radyo
- Televizyon

Tümü iletişimin sağlanması için üretilmiş ve günümüzde de geliştirilmektedirler. İlk üç sırada yer alanlar — yazı, telgraf, telefon ve telsiz — için bir iletişim döngüsü tablosu çıkarıldığında *Şekil 1*'deki yapı elde edilir. Burada hem Kaynak hem de Alıcı karşılıklı bir etkileşim içindedirler. Oysa son iki tanesinde — Radyo ve Televizyon — aynı şekli çizemeyiz, çünkü hem radyoda hem de televizyonda alıcılar etkin olamazlar, Kaynak ne verirse onu almakla kısıtlanmışlardır (*bkz. Şekil 2*). Bu durumda alıcıların yapabilecekleri tek şey kaynaktan gelen iletileri almayı onamamaktadır; örneğin, radyoyu ya da televizyonu kapamak gibi.

Şekil 1

Şekil 2

Yukarıda listelenen kanallarda eksik olan son iletişim aracı ise Genel Ağ'dır. Ağların genel yapısı nedeniyle iletişimin biçimi Şekil 1'dekinin aynıdır. Her ne kadar Genel Ağ için Kaynak ne veriyorsa ağdaki kişi onu görür savı doğru gibi görünse de, aslında tam da doğru değildir. Ağlar, herhangi bir ya da birden fazla noktadaki bilgisayar(lar)la başka

herhangi nokta(lar)daki bilgisayar(lar)ın iletişim kurabilmesi düşünülerek oluşturulmuş yapılarıdır. Bu nedenle Genel Ağ radyo ve televizyonun tersine Alıcı'nın da etkin olabileceği bir ortamdır. Son yıllarda kişisel Genel Ağ sayfalarındaki artış özellikle de “*not defteri (blog)*” biçimindeki sayfaların her geçen gün artması dikkate değer bir veridir. Ekim 2005 yılında elde edilen verilere göre 100 milyonun üzerinde içeriklenmiş ve bilinmeyen sayıda da içeriklenmemiş not defteri bulunmaktadır (<<http://www.blogherald.com/2005/10/10/the-blog-herald-blog-count-october-2005/>>).

1.2 Uygulayım bilim'deki Gelişmeler ve İletişim Kanalı Olarak

Sözlükler

Uygulayım bilim gün geçtikçe insanların hayatında belki isteyerek belki de istemeyerek de olsa belli bir yer edinmiş durumdadır. Artık günlük işlerimizi de uygulayım bilime ait araçlardan yararlanarak yapıyoruz. Bunlardan en belirginini bilgisayarlar ve daha özelde Genel Ağ'dır. Özellikle Genel Ağ kullanımı her geçen yıl orantısız olarak artmaktadır. Bu savı Slevin (Slevin, 2000:44) şu sözleriyle desteklemektedir; “...milyonlarca insan Genel Ağ'ı günlük hayatlarında etkin bir biçimde benimsemiş durumdadırlar.” Genel Ağ kullanımının en gözde gereçleri e-posta, ağ sayfaları v.b. gibi gereçler tüm uygulayım alanlarında yerini almış durumdadır. Eğitimin hayatın bir parçası olduğu düşüncesini kabul edersek eğitim araç-gereçlerini de bu durumdan dışlamak olanaksızdır.

Bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar eğitimlerini bilgisayarlar yardımıyla yapmaya yöneldiler. Bu etkinlik eğitim tarihi açısından kısa bir süreyi kapsasa bile yine

de çok hızlı bir biçimde gelişiyor ve daha da önemlisi insanlar bu tür araç-gereçlerin hayatlarında yer edinmelerine izin veriyorlar, çünkü tüm bu gelişmeler hızlanan hayata ve hayat koşullarına ayak uydurmanın belki de tek yolu.

Uygulayimbilimdeki bu gelişmelerden etkilenenler arasında basılı kitaplar da yer almaktadır. Basılı kitapların elektronik/sayısal ortama aktarılmasıyla oluşturulan e-kitaplar zamanla yarışan günümüz insanı için büyük kolaylık getirdiği yadsınamaz. Artık günümüz insanının evde, iş yerinde ve okulda çalışma süresinin hemen hemen toplamını bilgisayar başında geçirdiği düşünülürse, bu tür gereçler çok kullanışlıdır. Zagorsky (1997) Genel Ağ'ın ve e-postanın kullanımındaki artışın eğitimcileri bu tür bir yargıya vardırığını aktarmaktadır. Her ne kadar böylesi bir neden olsa da yine de elektronik/sayısal ortamdaki kitaplara erişimin basılı olanlara göre daha kolay ve ücret açısından oldukça uygun olduğu açıktır.

Genel anlamda sözlükleri de birer kitap biçimi olarak değerlendirecek olursak, elektronik/sayısal kitaplardan sonra elektronik/sayısal sözlüklerin¹ de geliştirilmesi hiç şaşırtıcı değildir. Yakın zamanda gerek Genel Ağ ortamında gerekse YT ortamında Türkçe sözlükler geliştirilmiştir, ancak bu sözlükleri şu ana dek basılı sözlüklerden uygulayimbilimsel açıdan ayıracak özellikleri bulunmamaktadır. Bugüne dek yapılan, bu çalışmalarda izlenen yol basılı sözlüklerin içeriklerinin bir veritabanına yüklenmesinden oluşmaktadır. Bu durumda basılı sözlüklerden pek de farkları olmamaktadır, oysa ki

¹ Elektronik sözlük ile sadece aygıt biçiminde olan sözlükler değil aynı zamanda elektronik ortamda barınan tüm sözlüklere gönderme yapılmaktadır.

sayısal ortamın sunduğu kimi kolaylıklardan yararlanıp sözlüklerin eğitimsel özellikleri geliştirilebilir. Genelde eğitimsel, özelde de öğrenci sözlüklerinin en önemli amacı da budur. Aşağıda modelin uygulamı özellikleri anlatılırken daha fazla ayrıntı verilecektir.

2 Sözlük

Öncelikle “Sözlük” sözcüğünün açıklamasının çeşitli sözlüklerde nasıl yapıldığına bakalım;

- *Türkçe Sözlük (2005), Onuncu Baskı, TDK Yayınları.*

sözlük, -ğü is. Bir dilin bütün veya belirli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerinin alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat: *Türkçe Sözlük. Tarama Sözlüğü. Fransızca-Türkçe Sözlük. Türkçeden Almancaya Sözlük.*

→ **sözlük bilgisi, sözlük bilimi, sözlük birimi, ansiklopedik sözlük, cep sözlüğü, el sözlüğü**

- *Püsküllüoğlu, Ali (2004), Türkçe Sözlük — Türkiye Türkçesinin En Büyük Sözlüğü, Doğan Kitapçılık.*

sözlük a. bir dilin bütün sözcük ve deyimlerini ya da belli bir alandaki sözcüklerini ya da belli bir çağda kullanılmış olan sözcük ve deyimlerini abece sırasıyla vererek anlamlarını açıklayan, tanımlayan ya da başka bir dildeki karşılıklarını gösteren yapıt.

- *Demiray, Kemal (1994), Temel Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi.*

sözlük, -ğü a. 1. Bir dilin bütün ya da bir çağda kullanılmış sözcüklerini

genellikle alfabe sırasına göre sıralayan, karşılarında anlamları aynı dilde ya da yabancı bir dilde veren kitap (*es. eşan. lügat*). **2.** Bir bilim, fen, sanat vb. dalının sözcüklerini topluca veren kitapçık. • **canlı sözlük tkz.** Bir dilin bir çok sözcüğünü bilen kimse.

- *Türkçe Sözlük (2005), Dil Derneği.*

Sözlük a. Bir dilin bütün ya da belirli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini

abece sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren yapıt, °lügat: *Türkçe Sözlük. Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. Türkçeden Fransızcaya Sözlük.*

→ **sözlük bilgisi, sözlük bilimi, sözlük birimi, ansiklopedik sözlük, cep sözlüğü, el sözlüğü**

- *Doğan, D. Mehmet (2005), Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yayınları.*

sözlük. [i.dil.] Bir dile, ilim dalına veya konuya âit kelimelerin tamamının veya bir kısmının tarifleriyle birlikte, ekseriya alfabe sırasına göre toplandığı kitap, lügat, kamûs, leksikon. *Büyük Türkçe Sözlük. Ekonomi Sözlüğü. Hadis İstılahları Sözlüğü, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.*

- *Püsküllüoğlu, Ali (2005), Arkadaş Türkçe, Arkadaş Yayınevi.*

sözlük a. bir dilin bütün sözcük ve deyimlerini ya da belli bir alandaki

sözcüklerini ya da belli bir çağda kullanılmış olan sözcük ve deyimlerini abece sırasıyla vererek anlamlarını açıklayan, tanımlayan ya da başka bir dildeki karşılıklarını gösteren yapıt.

- *Hançerlioğlu, Orhan (2000), Türk Dili Sözlüğü, Remzi Kitabevi.*

Sözlük a. (*Os. Lügat, Kamûs, Ferheng*) Bir dilin bütün ya da belirli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini abece sırasına göre dizen ve tanımlarını yaparak açıklayan, gerekiyorsa başka dillerdeki karşılıklarını da veren yapıt: *Türk Dili Sözlüğü.*

“sözlük” sözcüğünün sözlüklerdeki açıklamalarına baktıktan sonra bir de dilbilimsel olarak nasıl tanımlandığına bakalım. Aksan (2003:75) sözlük için şöyle bir tanıma varmaktadır: “Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel olarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözvarlığı kitabı.”.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi “sözlük” bir dilde varolan tüm sözcükleri içeriğinde bulundurur. Bu da o dilde ölçünlülüğü sağlayan bir etmendir (Durmuşoğlu, 1990:111, Aksan, 1997:233). Ülkemizde de dili ölçünlü bir biçime kavuşturmak için sözlükçülük alanında yapıtlar verilmektedir. Ülkemizde sözlükçülük geleneği tarih boyunca sözlükbilimcilerin bireysel çabaları ile sürdüğünden Türkçe sözlük olarak ortaya konan yapıtlar genellikle çok sınırlı ve öznel kalmışlardır, ancak TDK’nin yaptıklarını bu çalışmalardan ayrı tutmak gerekir (Durmuşoğlu, 1990:112 ve Aksan, 1997:233). Ayrıca, yukarıda “sözlük” sözcüğünün farklı sözlüklerde verilen açıklamalarında ve örneklerinde de olduğu gibi sözlüklerin derlenmesi sırasında önceden

basılan sözlüklerin içeriklerinde kimi değişiklikler yaparak, ancak öz olarak aynı niteliğe sahip, farklı adlar altında yayınlandıkları açıkça görülmektedir. Bu özelliklere sözlük derleyici(ler)inin kişisel dünya görüşlerinin de eklendiğini söyleyebiliriz. Bunun en büyük örneği TDK ve Dil Derneği sözlüklerindedir. Steiner (1991:2954),

- a) bir sözlüğün kendinden önce derlenen sözlüklere bağlı kaldığını ve/ya
- b) sözlüklerin basımlarının zamanın sosyal ve politik gereksinimlerinin bir yansıması olduğunu

söylemektedir (Hartmann, 2001:44; Steiner, 1991:2954'ten alıntı). Her ne kadar Steiner bu sözleri ikidilli sözlükler için söylese de Türkçe anadil sözlüklerinde de aynı olgularla karşılaşmaktadır. Hatta aynı sözlük içerisinde bile farklı yıllardaki basımlarında bu tür değişimler görülmektedir. Aksan (1997:235) bu durumu şu sözlerle açıklıyor; “TDK tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*'ün 1943'ten 1988'e kadar yapılmış sekiz baskısında maddebaşı değişimleri için bütüncül bir tutumun ortaya koyulamadığı görülmektedir.”. Hartmann (2001:68), Sözlük Sınıflandırma işleminin ne kadar zor ve şimdiye dek anılan sınıflandırmaların da ne kadar yetersiz olduğundan söz etmektedir. Bu nedenle sözlüklerin sınıflandırılmasına değinilmeyecektir, sadece öğrenici sözlüklerinin eğitim bilimsel sözlüklerin altında yer aldığını söylemekle yetinilecektir. Ancak ÇÖS Modeli geliştirilirken basılı sözlüklerin sayısal ortama geçişinde kimi sorunlarla karşılaşmış ve bu nedenle küçük ölçekli yapıda kaynaklarda yer almayan bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

2.1 Sözlüklerin Yapısal Olarak Sınıflandırılması

Hartmann (2001:62-7) sözlükleri yapıları açısından incelemede aşağıdaki gibi bir ayrıştırmaya gider;

2.1.1 Metinsel Yapı

Sözlüklerin içerdiği metinleri,

2.1.2 Büyük Ölçekli Yapı

Sözlükteki madde başlarının aralarındaki ilişkileri ve sözlük içerisinde nasıl dizilindiklerini,

2.1.3 Küçük Ölçekli Yapı

Maddebaşının iç bölümünün yapısını,

2.1.4 Orta Ölçekli Yapı

Maddelerarası göndermenin yapılış biçimini,

2.1.5 Erişimsel Yapı

Sözcüklerin sözlük içindeki erişiminin yapısını,

2.1.6 Dağılımsal Yapı

Sözlüğün kendi içerisinde barındırdığı maddelerin dağılımını ve kendi aralarında bir denge oluşturup oluşturmadığını inceler.

Bu ayrıştırmalardan en çok ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci yapılar ÇÖS Modeli'nde irdelenecektir.

2.1.6.1 Büyük Ölçekli Yapı

Sözcükler abece sırasına uygun dizilebileceği gibi Konu Başlıklarına göre de dizilenebilir. İkinci anılanda da yine abece sırası izlenir, ancak bu sıralamada sözcüklerin ilişkilendirildikleri Konu Başlığının altında yer alırlar. Herhangi bir maddeden türemiş diğer maddeler tuedikleri maddenin altında yer alırlar. ÇÖS Modeli Hartmann'da (2001) anılan bu özelliklerin tümüne sahiptir, ancak belirtmek gerekir ki var olan basılı ve elektronik/sayısal sözlüklerin tümünde sayılan özelliklerin sadece biri yer almaktadır, o da abece sırasına uygun dizilimdir.

2.1.6.2 Küçük Ölçekli Yapı

Wiegand (1991:44, Hartmann, 2001:60'dan alıntı) küçük ölçekte aşağıdaki gibi bir ayrıştırma yapmaktadır. Wiegand (1991) sözlüksel yapıyı "ana yapı" adını verdiği ve iki yana doğru dallanan bir ağaç biçiminde yorumlamıştır;

- a) madde tanımı: Ağacın en tepesinde yer alır,

b) sol-kısım biçimsel açıklama: Sözcüğe ait yazım, biçimbirimsel ve sesbilimsel özellikleri içerir,

c) sağ-kısım anlamsal açıklama: Sözcüğün anlamı üzerinde durur, maddenin kimi bağlamlardaki kullanımlarına ait bilgileri verir.

2.1.6.3 Orta Ölçekli Yapı

Sözcüklerin birbirleri arasında yapılan göndermeler üzerine çalışılan inceleme türüdür.

ÇÖS içerisinde bulunan ilişkilendirme bu amaca yönelik kullanılır. Öğrenici sözlüklerinde olması gereken bir özellik olmasının yanında eşleştirmelerin özenle yapılması sırasında anlama uygun yapılmasına özen gösterilmelidir.

2.1.6.4 Erişimsel Yapı

Kullanıcıların erişimini kolaylaştırmak için sözcüklerin sözlük içerisinde nasıl dizileceğini inceler. İki alt başlık altında incelenir;

- a. İç Erişim: Sözlükteki maddebaşlarının kendi içindeki diziliş biçimini,
- b. Dış Erişim: Sözlükteki maddebaşlarının sözlük içindeki diziliş biçimini inceler.

3 Öğrenici Sözlükleri

Dictionary of Lexicography'de (1998:107; Hartmann, 2001:74'ten alıntı) öğrenici sözlükleri 'dil öğrencilerinin ve öğretmenlerinin kılışal öğretici gereksinimleri göz önünde bulundurularak özel olarak tasarlanmış kaynak kitap' olarak açıklanmaktadır.

Zgusta (1971:214) ise öğrenici sözlüklerine doğrudan değinmez, ancak kapsayanı olan eğitimbilimsel sözlükler için şunları söylemektedir; “girdilerin ya sayısını kısıtlatlar ve sözcüklerin sade bir anlamını ya da sadece dil öğrenen bireyin söyleyebileceği, yazabileceği ya da okuyabileceği deyişbilimsel gösterimleri gösterirler. Bu tür sözlükler sıklıkla genel türlere göre daha fazla açıklama, çeviri, açıklayıcı not v.b. içerirler.”.

Hartmann(1998 ve 2001) ve Zgusta'nın (1971) da anlattıklarından anlaşılacağı üzere öğrenici sözlükleri anadil kullanıcıları için derlenen sözlüklerden içerdiği birimler açısından farklıdır. Hartmann'nın (1998:107) kullandığı “gereksinim” sözcüğü belki de özede sözlükbilim ve sözlükçülüğün genelde de (uygulamalı) dilbilimin çalışma biçimlerinin en temel anahtar sözcüğüdür. Eğer öğrencilerin *gereksinimlerini* doğru saptayabilirsek o zaman hangi alan ya da türde olursa olsun en iyi sözlüğü derlemiş oluruz.

4 Çokdilli Öğrenici Sözlüğü Modeli (ÇÖS)

Bu başlık altında ÇÖS Modeli'nin genel özelliklerinden söz edilecek, ayrıntılar ilgili başlık ya da alt başlıklarda aşağıda anlatılmaya çalışılacaktır. ÇÖS Modeli'nin en temel özellikleri şunlardır;

- a) ÇÖS Modeli çokdilli bir sözlük modelidir,
- b) ÇÖS Modeli bir öğrenici sözlüğü modelidir,
- c) ÇÖS Modeli veritabanına dayalı bir sözlük modelidir, ancak kimi durumlarda basılı biçime dönüştürülebilir,
- d) ÇÖS Modeli yarı-özdevimli geliştirmeye açık bir veritabanına sahiptir,

- e) ÇÖS Modeli'nde madde sıralamaları hem abece dizinine göre hem de önceden belirlenmiş Konu Başlıklarına göre yapılabilir,
- f) ÇÖS Modeli'nde öğrenciler bütüncede yer almayan sözcükleri sözlükbilimciye bir öneri biçiminde sunabilirler.

ÇÖS Modeli'nin saydığımız bu temel özellikleri dışında kalan görece daha küçük özellikleri biçimsel özelliklerde değinilecektir.

5 Elektronik/Sayısal Sözlükler

Sanayileşmenin doğal bir sonucu olarak doğan makineleşme, ardından elektronik alanındaki gelişmelerle bilgisayarlar yirminci yüzyılın vazgeçilmezleri haline geldiler. Tüm bu gelişmelere eğitimin kendisi de ayak uydurmakta geç kalmadı ve 1970'lerin başında ilk defa CALL (Computer Assisted Language Learning) adı altında bilgisayarları eğitimde nasıl kullanabiliriz sorusuna yanıt aranmaya başlandı. Elbette ki dil eğitimi ve özelde yabancı dil eğitimi de bu yeni ve çığır açıcı aygıttan yararlanmakta gecikmedi. Ancak bilgisayarların pahalı aygıtlar olması nedeniyle sadece belli bir kesim bu makineden yararlanabildi. Uygulayım bilimdeki gelişmeler sonucunda bilgisayarlar 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılda yaygınlaşmaya ve gelişmeye başladı. Önce iş yerlerine, daha sonra da evlerimizde yerini almaya başlayan bilgisayarlar hayatımızda iyice yer edinmeye başladı. Gündelik hayatımızda kullandığımız aygıtlar bilgisayar ortamına aktarılmaya başlandı. Bunu basılı kitapların elektronik/sayısal kitaplara dönüştürülmesi izledi. Ardından sözlükler sayısal ortama aktarılmaları başlandı. Kuşkusuz tüm bunlar

*gereksinim*lerden ortaya çıktı. Özellikle, bilgisayarların insan hayatında yer etmeye başlamasıyla birlikte insanların bilgisayar başında geçirdikleri süre arttı. Bu da doğal olarak insanların bilgisayarın başından kalkmadan tüm işlerini yapmak istemelerine neden oldu. Sözü doğrudan söylemek gerekirse elektronik/sayısal ortamdaki sözlükler üretilmeye başlandı. Bir sonraki bölümde bu tür sözlüklerin türlerine değinilip kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

5.1 Elektronik/Sayısal Sözlüklerin Çeşitleri

Kullanıldıkları yerlere göre elektronik/sayısal sözlükleri dörde ayırabiliriz,

5.1.1 Aygıt Biçimindekiler

Bu tür sözlükler cep bilgisayarı biçimindedirler. Genel olarak çoğunda küçük bir klavye bulunur, klavye yardımıyla sözcük araması yapılabilir. Çeşitli boylarda üretilebilirler.

5.1.1.1 Olumlu Özellikleri

- Basılı sözlüklere göre küçük boyda ve hafif olmaları taşıma kolaylığı ve kullanma rahatlığı sağlamaktadır.

5.1.1.2 Olumsuz Özellikleri

- Oldukça hassastırlar, düşürülmesi ya da fiziksel bir vuruş sonucu bozulabilirler, bu açıdan kullanımları sırasında özen göstermek gerekir.

- Öğrenici bir sözcük araması yaptığında sadece aradığı sözcüğü gösterdiği için “rastlantısal öğrenmeyi²” (Hatch — Brown, 1995:368 ve Laufer — Hulstijn, 2001:10) desteklememektedir.
- Diğerlerine göre pahalıdırlar.
- Veritabanları metin belgesi biçimindedir, bu yüzden veritabanında sorgulama yaptırılamaz.
- Pille çalışırlar.

5.1.2 Yoğun Teker ya da Masaüstü Programı Biçimindekiler

Bir veritabanına bağlanmış program yardımıyla ya da çoklu ortamın vermiş olduğu olanaklarla, iç ve Genel Ağ’daki eşlerinden farklı olmayan bir usla çalışırlar. Bu tür sözlükleri diğerlerinden ayıran özellik veritabanının yoğun teker içerisinde ya da masaüstü programının kurulduğu dosyanın içinde barındırılmasıdır. Ayrıca bir ağ üzerinden veri geçişi yapılmadığı için iç ve Genel Ağ’dakilerden daha hızlıdırlar.

5.1.2.1 Olumlu Özellikleri

- Değişik biçimlerde bulunmasından dolayı öğreniciye seçme şansı tanıyabilir.
- Yoğun tekerin taşınabilir olması ve masaüstü programının birden fazla bilgisayara kurulabilir olması öğrencilerin başka bir bilgisayarda da çalışabilmelerine olanak sağlar.

² Hatch ve Brown (1995) sözcük öğrenmeyi ikiye ayırır; niyetli öğrenme ve rastlantısal öğrenme. Birincisinde öğrenici sözcüğün anlamını öğrenmeye niyetlidir, yani önceden bir güdülenme söz konusudur, oysa ikincisinde sözcüğün öğrenilmesi tamamen rastlantısaldır. Herhangi bir sözcüğün anlamını ararken sözlükte gördüğü başka bir sözcüğü de öğrenmesi durumunda olduğu gibi.

5.1.2.2 Olumsuz Özellikleri

- Korunması kolay olmayabilir, teker yüzeyinin çizilmesi durumunda bozulabilir.
- Sözlüğün çalışabilmesi için kullanılan bilgisayarda uygun donanım özelliklerinin sağlanması gereklidir. Ayrıca YT'deki ya da masaüstündeki programın hangi işletim sistemi ya da aynı işletim sisteminin hangi sürümü için yazıldığı da önem taşımaktadır. Örneğin; MS Windows işletim sisteminde çalışması için hazırlanan YT ya da masaüstü program, Mac OSX'de ya da Linux'ta çalışmaz, hatta MS Windows için yazılsa bile daha alt ya da üzeri sürümlerde uyumsuzluk gösterebilir. Bu nedenle program yazıcılar mümkün olduğu kadar çok işletim sistemi için sözlük programının sürümlerini yazmak zorunda kalabilirler ya da bu sorunu çözmek için programcılar Java Programlama Dilini kullanarak tüm işletim sistemlerinde çalışabilen bir program yazabilirler.
- Çoğaltılamamaları için teknolojik yeni özellikler eklense de YT'lerin yasal olmayan tıpkılarını çıkarmak ya da masaüstü programlarını kırmak olanaksız değildir.
- Aygıt biçimindekilerle karşılaştırınca biraz daha ucuzdurlar, ancak ücretsiz değildirler.

5.1.3 Ağ'da Kullanılabilenler

Bunlar kendi aralarında ikiye ayrılır;

5.1.3.1 İç Ağ'da Kullanılabilenler

Sözlükteki sözcükleri göstermek için bir veritabanına devingen sayfalarla bağlanabilir ya da veritabanı kullanılmadan direkt HTML (Hyper Text Mark Up Language-Metin üstü İmlleme Dili) sayfasının üzerinde gösterilebilir, ancak ikinci alt yöntem modelde veritabanı kullanıldığı için uygun değildir.

Genel Ağ'dan tek farkı sadece iç ağa bağlı olan bilgisayarların kullanıcıları tarafından erişilebilir olmasıdır. Sayfaların gösterilme hızı iç ağdaki sunucunun donanım özelliklerine, veritabanının büyüklüğüne göre değişir, ancak sayfalar yerel ağ üzerinden çağırıldığı için Genel Ağ'daki biçiminden daha hızlı gösterim sağlar. Genelde özel şirketler dışarıdan kullanma olanağı zor olduğundan kendi çalışanlarının eğitimlerinde yararlanmaları için bu tür yöntemleri kullanmayı yeğlerler.

5.1.3.1.1 Olumlu Özellikleri

- Ağ sayfası mantığında çalışır. HTML, yazı belgesi (.txt, .doc., .rtf, v.b.) gibi durağan ya da sunucuda çalışan devingen ASP (Active Server Pages-Etkin Sunucu Sayfaları—VBScript, JavaScript), ASP.NET (C#, VB, C++, C), PHP (Hypertext Preprocessor-Metin üstü Önışlemcisi), Perl, Python, CGI (Common Gateway Interface-Ortak Çıkış Arayüzü), SCGI, SSI, C, C++ ve NSAPI, ISAPI gibi Sunucu API'leri ya da kullanıcı tarafında çalışan Java gibi programlama dili veya yazıları kullanılarak oluşturulan sayfaların bir veritabanına bağlanması yoluyla çalışırlar.

5.1.3.1.2 Olumsuz Özellikleri

- Genel Ağ Yürütüm Birliği'nin (W3C - The World Wide Web Consortium) temel aldığı kurallara uygun bir biçimde yazılmadığı sürece sayfaların görüntülenmesinde, yazılarda kullanılan dil düzgülemelerinde tarayıcıdan kaynaklanan sorunlar yaşanabilir. Mozilla Firefox'da ya da Safari'de sorunsuz görüntülenen bir sayfanın MS İnternet Gezini'nde sorunlu görüntülenmesi gibi.
- Sunucunun donanımsal özellikleri, veritabanının özellikleri (ayrı bir sunucuda tutulup tutulmadığı, sığasının sözlüğün boyutuyla orantılı olup olmadığı gibi) bağlanmada sorunlar çıkartabilir.
- Ağda bir sorun meydana geldiğinde sözlüğe erişilemez.
- Sunucu uygulamısal bakım gerektirir.
- Veritabanı uygulamısal bakım gerektirir.
- Sunucunun farklı nedenlerden ötürü saldırıya uğrama olasılığı vardır. Bunu engellemek için yedekleme yapılabilir, ancak bu olasılığı ortadan kaldırmaz, sadece acil durumlarda dizgeyi en güncel ve durağan biçimine getirmeye yarar.

5.1.3.2 Genel Ağ'da Kullanılabilenler

Sözcükleri devingen sayfalar aracılığıyla bir veritabanından kullanıcıya sunabildiği gibi veritabanına bağlı olmadan direkt HTML sayfası üzerinde de gösterebilen sözlüklerdir, ancak ikinci alt yöntem modelde veritabanı kullanıldığı için uygun değildir. Sayfaların gösterilme hızı sunucunun donanım özelliklerine, tarayıcının özelliklerine, kullanıcının internet hızına ve veritabanının büyüklüğüne göre değişebilir.

5.1.3.2.1 Olumlu Özellikleri

- Dünyanın neresinde olunursa olunsun, Genel Ağ bağlantısı olan herhangi bir bilgisayardan ulaşılabilir olması ve öğrenci tarafında özel donanıma ihtiyaç duyulmaması.
- Aranılan sözcüğün ivedilikle bulunması gerektiğinde zamandan kazandırması.

5.1.3.2.2 Olumsuz Özellikleri

İç ağlardaki birçok olumsuz etmenin aynısı hatta hepsi burada da geçerlidir.

- Genel Ağ’’da yaşanacak sorunlar sözlüğe erişimi kısıtlayabilir.
- Veritabanı ve barındırmayı sağlayan sunucu bakım gerektirir.
- Çok kullanılan bir site haline geldiğinde kırıncıların hedefi olma olasılığı vardır.
- Ortalama kullanıcı sayısının iyi öngörülmesi gerekmektedir. Aksi bir durumda veritabanı yoğun trafiği kaldıramayabilir.

II. ARAŞTIRMA

6 ÇÖS Modeli

ÇÖS Modeli tamamen bir gereksinimden yola çıkılarak geliştirilmesinin nedeni Türkçe için bilimsel anlamda hazırlanmış bir öğrenci sözlüğünün olmayışıdır. Piyasadaki gerek basılı gerekse elektronik/sayısal sözlükler anadili konuşucuları için derlenmişlerdir ve ne yazık ki yabancı dil öğrencilerinin gereksinimlerine yanıt verememektedirler. Yabancıdil olarak Türkçe öğrenmek isteyenler için sözlük biçimine yakın piyasada bulunan kitapların çoğu deyişlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş olan “konuşma kılavuzu”

ya da “seyahat rehberi” adıyla basılan kitaplardır. Sözü edilen kitapların çoğunun sözlüksel içerikleri yetersizdir. Sadece sözcüğün diğer dildeki karşılığını vermekle yetinirler, dahası yoktur. Kimilerinde ise sözcüğün ya da tümcenin okunuşu diğer dilde okunabilecek biçimde yazılmaktadır. İngiliz dili için yazılan bu tür bir okunuş yapıcı farklı bir dil konuşucusu için bir anlamı olmayacağı ya da anlamada zorluk çıkaracağı doğaldır. Oysa daha evrensel bir yöntem seçilebilir, böylece aynı kitap birden fazla dilin konuşucuları tarafından da kullanılabilir.

Bu türdeki kitap(çık)ların en iyi özellikleri deyişlerin belli başlıklar altında toplanması ve kılışal bilgiler içermeleridir, ancak yine de içerikleri tartışılabilir. Bu tezin yazımı sırasında Ağ ortamında bulunanların ya da masaüstü program biçiminde bulunanların biraz önce anılan kitaplardan çok da farklı olmadıkları açıktır. Genel Ağ ortamında bulunanların deyiş kitaplarının elektronik/sayısal ortama aktarılmış biçimleri olduklarını söyleyebiliriz.

Tüm bu örneklerden yola çıkarak Yabancıdil Olarak Türkçe Öğretimi’nde kullanılabilir bir Öğrenici Sözlüğü olmadığını dile getirebiliriz. Yukarıda öğrenici sözlükleri başlığı altında anılan özelliklerde de anıldığı üzere yabancıdil öğrenici sözlüklerini anadil konuşucuları için derlenmiş sözlüklerden ayıran en önemli özelliklerden biri de sözcüklerin açıklanış biçimleridir. Sözcüklerin açıklanışları sırasında daha fazla betimleyici olunması yabancıdile tam egemen olamayan öğrencinin anlamasını kolaylaştıracaktır. Gerçi aynı durum anadili konuşucuları için de geçerlidir,

sözcük ne kadar iyi betimlenirse o kadar iyi anlaşılır. Anadili konuşucuları için Türkçe olarak hazırlanmış sözlüklerin çoğunda yer alan bu sorun şimdiye dek yapılagelmiştir. Özellikle çokanlamlılığın ve eşadlılığın yarattığı sorunlar (Uçar, 2006) anadili Türkçe konuşucuları için hazırlanan sözlüklerin Türkçeyi yabancıdil olarak öğrenen öğrencilerin kullanmasında büyük bir engeldir. Yine de yayınlanan tüm sözlüklerin içeriklerinin birbirlerine yakın olduklarını söyleyebiliriz. Bu sözlüklerin çoğu TDK GTS'ye (Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlüğü) öykünürler, hatta kimisinin örnek tümceleri, madde açıklamaları TDK GTS'yle (Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlüğü) birebirdir.

ÇÖS Modelinin uygulamaya geçirilmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri de bu konudur; sözlüksel birimlerin öğrencilerin akıllarında kalmasına yardımcı olacak biçimde ve tanımlayıcı sözcüklerle açıklanmalarıdır.

Ayrıca öğrenciler kimi zaman yeni sözcükleri sözlüklerde bulamamaktan yakınır, bu nedenle ÇÖS Modeli'nin bir diğer özelliği de öğrencilerin veritabanında bulunmayan sözcükleri öneri olarak sunabilmeleridir. Öğrenciler hangi sözcüğün veritabanına eklenmesini istediklerini Öneri adında önceden uygun biçimde hazırlanmış bir Ağ sayfası yardımıyla veritabanına eklenir, ancak sözcük işlenirken [Durum] sütunu öntanımlı olarak 'False' değeriyle işlenir. Bu değer veritabanında yer alan sözcüğün kullanıcı tarafında görüntülenmesini engeller, aksi biçimde kimi ağ ortamlı sözlüklerde olduğu gibi (örnek; <<http://www.langtolang.com/suggestion.php>> 03.07.2006) uygun olmayan sözcüklerin denetimsiz olarak eklenmesine neden olur. Sözlükbilimci sözcüğü

onayladığında veritabanında 'False' değeri 'True' olarak değiştirilir. Sözcük artık kullanıcı tarafında da görünür biçime gelir.

6.1 ÇÖS Modeli'nin Uygulayım Özellikleri

Genel anlamda, ÇÖS Modeli'ni basılı sözlüklerden ayıran en büyük özelliklerin başında konu-odaklı bir yol izlenmesine izin vermesi ve yarı-özdevimli gelişime olanak tanınmasıdır.

Sözlük iki ana kullanım biçimindedir;

6.1.1 Dizinin ABECE Sırasında Listelenmesi

Eski dönemlerden günümüze dek sözlüklerin genelinin en büyük özelliği dizinin abece sırasına göre listelenmesidir, sözcüklerin en başında bulunan harflerin A-Z sırasına uygun olarak dizilmesiyle oluşturulur. Sözlük o dilin alfabesinde bulunan harflere göre bölümlere ayrılmıştır.

6.1.2 Konu Odaklı Listeleme Biçimi

Çokdillileştirilmiş Öğrenci Sözlüğü (ÇÖS) Modeli'ni diğer Genel Ağ tabanlı sözlüklerden ayıran belli başlı özelliklerden biri de budur. Sözcükler önceden belirlenmiş Konu Başlıklarıyla ilişkilendirilirler. Böylece öğrencilerin belli Konu Başlığı altında toplanan ortak sözcüklere aynı anda ulaşmaları sağlanmış olur. Ayrıca, aynı başlık altında gösterilen sözcükler bir bağlam oluşturdukları için öğrencilerin başka sözcükleri de

öğrenmelerini kolaylaştıracaktır. Bu özelliğin rastlantısal öğrenime de katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Hatch — Brown, 1995: 368 ve Laufer — Hulstijn, 2001:10).

6.1.3 Arama Odaklı Listeleme Biçimi

Sözcükler genellikle arama kutusundan sorgulatılarak bulunmaya çalışılır. En iyi tarafı zamandan kazandırmasıdır, yani aranan sözcük sayfa çevirmeye gerek kalmadan kullanıcının karşısına çıkar. Ancak, sorgulama yapıldıktan sonra abece sırasına ya da Konu Başlığı sırasında göre kendinden önceki ve sonraki en az beş sözcüğü de sonuç ekranında gösterir.

7 ÇÖS Veritabanının Elektronik/Sayısal Veritabanlı Sözlüklere Uyarlanması

ÇÖS veritabanı ilişkisel bir veritabanı modelidir, bu nedenden ötürü sözcükleri metin türü veritabanında saklayan aygıt biçimdeki ortamlarda kullanılamazlar, çünkü bu tür ortamlar veriler arasında ilişki kuramazlar.

Genel anlamda aynı usu benimseyen Yoğun Teker ile İç ve Genel Ağ'da barındırılan veritabanları çalışma ilkelerinden dolayı aynı programlar/yazılımlarda tutulamazlar, çünkü modelin ihtiyaçlarına yanıt verebileceği düşünülen MS SQL ve MySQL veritabanları bir sunucuya bağlı olarak çalışmalarını gereğinden YT'de çalışamazlar. Ayrıca, veritabanının büyüklüğü göz önünde bulundurulacak bu ihtiyaca yanıt verebilecek veritabanları MS SQL ve MySQL'dir, çünkü çekinceli işlerde kullanılmak üzere tasarlandıklarından sözlük gibi sığa açısından büyük verileri tutmak için oldukça

uygundurlar. YT’de ise kendi başına bir sunucuya gerek duymadan çalıştırılabilir program biçiminde bir veritabanı gereklidir, bu nedenle YT’ler için MS Access veritabanı programı önerilebilir.

8 ÇÖS Veritabanı Modeli Yapısı ve Özellikleri

ÇÖS Modeli için kullanılan veritabanının özellikleri aşağıda maddeler biçimde verilmiştir.

8.1 Veritabanındaki Tablolar

Veritabanında yer alan tablolar ve açıklamaları aşağıda sıralanmışlardır.

TABLolar	AÇIKLAMALAR
Diller Tablosu	
DilID	Her bir dil için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kural olarak veritabanından veri silinmediği için kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayıtTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini
Dil	Veritabanında bulunan dilleri (İngilizce, İspanyolca, Fransızca, v.b. gibi)

Acıklama	Varsa veriyle ilgili açıklamaları gösterir.
Sözcük Düzeyi Tablosu	
SozcukDuzeyiID	Her bir sözcük düzeyi için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayitTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini
SozcukDuzeyi	Sözcüğün hangi dil düzeyinde olduğunu — A1, A2, B1, B2, C1, C2 (Council of Europe (2001:23),
Acıklama	Varsa veriyle ilgili açıklamaları gösterir.
Konular Tablosu	
KonuID	Her bir konu için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayitTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini

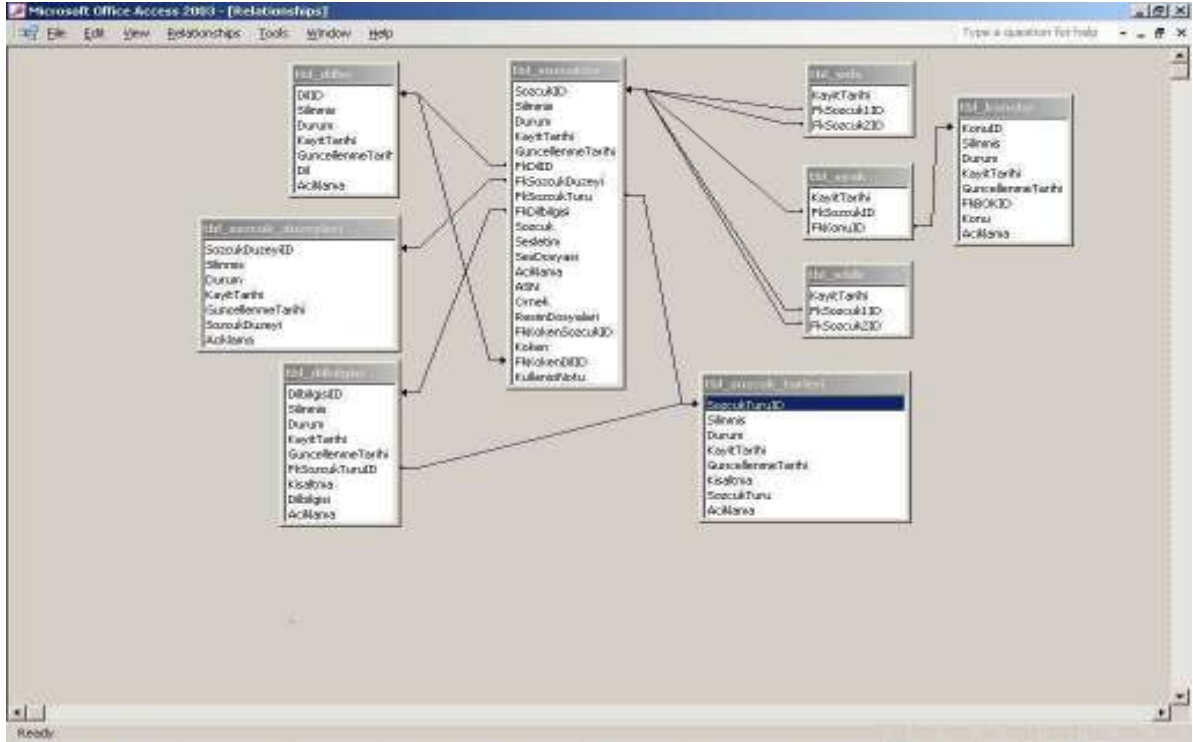
FkBOKID	Konunun (varsa) bağı olduğu diğer konunun sıra sayısını
Konu	Konunun (varsa) bağı olduğu diğer konunun adını
Açıklama	Varsa veriyle ilgili açıklamaları gösterir.
Sözcük Türü Tablosu	
SozcukTuruID	Her bir sözcük türü için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayıTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini
Kısaltma	Sözcük türlerinin kısaltmalarını (Ad: A, Sıfat: S, Eylem: E v.b. gibi)
SozcukTuru	Sözcüğün türünü (Ad, Sıfat, Eylem gibi)
Gorev	Sözcüğün görevini
Acıklama	Varsa veriyle ilgili açıklamaları gösterir.
Dilbilgisi Tablosu	

DilbilgisiID	Her bir dilbilgisi notu için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayitTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini
FkSozcukTuruID	Sözcük türünü
Kısaltma	Dilbilgisi açıklamalarının kısaltılmış biçimlerini (Gli, Gsiz gibi)
Dilbilgisi	Dilbilgisi açıklamalarını (Geçişli, Geçişsiz gibi)
Aciklama	Varsa veriyle ilgili açıklamaları gösterir.
Sözcükler Tablosu	
SozcukID	Her bir sözcük için verilen eşsiz sıra sayısını
Silinmis	Kaydın gösterilip gösterilmeyeceğini
Durum	Onaylanıp onaylanmadığını
KayitTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
GuncellenmeTarihi	Kaydın hangi tarihte güncellendiğini
FkDilID	Sözcüğün hangi dilde yer aldığını

FkSozcukDuzeyiID	Sözcüğün düzeyini
FkSozcukTuruID	Sözcüğün türünü
FkDilbilgisiID	Sözcükle ilgili dilbilgisi bilgilerini
Oncul	Sözcüklerin öncül değişimlerini
Sozcuk	Sözlükte yer alacak olan sözcüğü
Artcil	Sözcüklerin artçıl değişimlerini içerir
Degiske	Sözcük sonlarındaki değişiklikleri
Argo	Sözcüğün kullanımının argo olup olmadığını
BilimDali	Sözcüğün hangi bilim dalına ait olduğunu
Sesletim	Sözcüğün IPA'ya uyumlu sesletim biçimini
SesDosyasi	Ses kaydının tutulduğu dosyanın yolunu
Tanimlama	Sözcüğün tanımlamasını
ASN	Açıklamaların sıra sayılarını
Ornek	(Varsa) Sözcükle ilgili örnek tümceyi
FkKokenSozcukID	Sözcüğün kökünü
Koken	Sözcüğün kökünü
FkKokenDilID	Sözcüğün kökünün hangi dilden

	geldiğini gösterir.
Sözcüğün Yer Aldığı Konular *	
KayıtTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
FkSozcukID	Konuyla ilişkilendirilecek sözcüğün sıra sayısını
FkKonuID	Sözcüğün ilişkilendirildiği konunun sıra sayısını gösterir.
Sözcüğün Diğer Dillerdeki Karşılıkları *	
KayıtTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
FkSozcuk1ID	Eşleştirilecek birinci sözcüğün sıra sayısını
FkSozcuk2ID	Eşleştirilecek ikinci sözcüğün sıra sayısını gösterir.
Sözcükle İlişkili Diğer Sözcükler *	
KayıtTarihi	Kaydın hangi tarihte yapıldığını
FkSozcuk1ID	İlişkilendirilecek birinci sözcüğün sıra sayısını
FkSozcuk2ID	İlişkilendirilecek ikinci sözcüğün sıra sayısını gösterir.

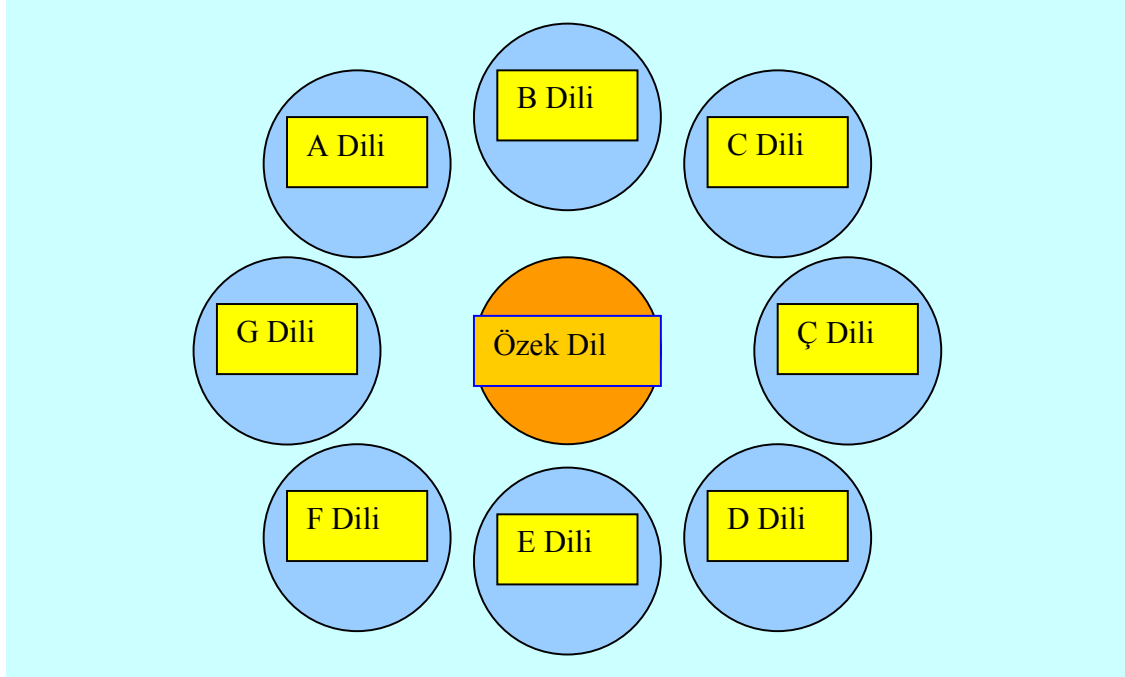
Yukarıda belirtilen tablolardan yıldız (*) ile imlenenler dışında tümü verileri olduğu gibi tutmak içindir. Bu tablolarda yer alan sıralarda “Fk” imiyle başlayan sıralar ise zaten var olan verileri tekrar yazmamak adına verileri diğer tablolardan sayısal olarak getirmek için kullanılmışlardır. Yıldız (*) ile imlenen tablolar ÇÖS Modeli’nin yarı-özdevimliliğini sağlayan tablolardır. Bu tabloların işlevleri aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacaktır. Bu ilişkiler Resim 1’de gösterilmeye çalışılmıştır.

Resim 1

8.2 “Özek Dil” Özelliği

Sözlükteki genel us “Diller” tablosunda kayıtlı diller arasından bir tanesini merkeze alıp diğer dillerdeki sözcükleri bu dildeki sözcükle eşleştirmektir. Çokdillilik bu biçimde sağlanmaktadır. *Şekil 3*’de sözlüğün çokdillilik yapısı yansıtılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3

Hangi dilin Özek Dil olarak seçileceğine öğrenci kullanıcı tarafında yapılan düzenleme sayesinde karar verilmektedir. Bu açıdan Yabancı Dil Olarak Türkçe öğrencilerinin dil çeşitliliği göze alındığında bu yöntemin oldukça kullanışlı olduğu ileri sürülebilir. Özek Dil ile diğer dildeki bir sözcüğün eşleştirilmesi, sözcüklerin farklı dillerden olması koşutuyla sözcük veritabanına işlendikten sonra ya birebir ya da yarı-özdevimli olarak

yapılmaktadır. Bu yüzden, sözcükler dil farkı gözetilmeksizin veritabanına işlenir. Kayıt işlemi sırasında sözcüğün hangi dilden olduğu “Diller” tablosunda belirtilir. Sözcüklerin eşleştirilmesinde şöyle bir yol izlenir. Örneğin, Özek Dil Türkçe ve sözcüğümüz “yürümek”, diğer dil de İngilizce, sözcüğümüzün de “walk” olduğunu varsayalım. “yürümek” ve “walk” sözcükleri “Sözcüğün Diğer Dillerdeki Karşılıkları” tablosunda eşleştirilirler.

Yürümek \leftrightarrow Walk

Burada odaklanması gereken konu her iki sözcüğün de önceden veritabanına işlenmiş olduğudur, yani bir sözcük veritabanına işlenirken diğer bir dildeki karşılığı o sözcükle aynı sırada işlenmez. Sözcükler veritabanına işlenirken işlenen sözcüğün diğer dillerdeki karşılıklarını da işlemek her zaman olanaklı olmayabilir, bunun nedeni o sözcüğün diğer dilde tam bir karşılığı olamayabilmesidir

8.2.1 Neden “Özek Dil”?

ÇÖS Modeli her ne kadar Yabancıdil Olarak Türkçe öğrencileri için tasarlanmışsa da bu modeli daha evrensel bir biçime getirmek, model adını taşıyabilmesini sağlamak ve gerçek anlamda bir öğrenci sözlüğü olabilmesi için bu yöntem seçilmiştir. Esin kaynağı Martin’in (2004) ‘Hub-and-Spoke Modeli’dir. Martin’in modeli çokdilli sözcüksel veritabanlarının birbirleriyle nasıl bir iletişime geçebileceği ve ÇÖS Modeli’ndeki yarı-özdevimli yapılan eşleştirme çalışmalarının nasıl tam özdevimli bir biçimde yapılabileceğinin yanıtını aramaktadır. Aynı soruna Janssen (2002 ve 2004) yanıt aramış ve SIMuLLDA adını verdiği bir model oluşturmuştur. Janssen (2002) modelinde çokdilli sözlüklerde farklı dillerden gelen sözcükleri birbirleriyle eşleştirmede kullanılan yapısal

bir AraDil kullanmıştır. Bardem (2005) ise bu AraDil yerine ÇÖS Modeli'nin de esinlendiği AraDilArtı'yı kullanmıştır. Burada da amaç farklı değil, farklı olan aradilin biçimidir. ÇÖS'de bulunan Konu Başlıkları gibi bir işlevi olan AraDilArtı'da sözcükler Aile'ler ile ilişkilendirilir ve AraDil biraz işlev değiştirip bir çeşit OrtakKonu biçimine dönüşür.

Martin (2004), Janssen (2002 ve 2004) ve Bardem (2005) modellerini sadece çokdillilik üzerine kurup sözlükbilimsel açıdan yaklaşmışlardır. ÇÖS ise modellerin bazı özelliklerini alıp hem sözlükbilimsel hem de eğitimbilimsel açıdan bir yaklaşım geliştirmeye çalışmıştır.

8.2.2 Farklı Dillerden Sözcüklerin Eşleştirilmesi

ÇÖS Modeli'nin usunda yatan, tabandaki sözcükleri birbirleriyle eşleştirerek çokdilliliği sağlamaktır. Bu eşleştirme silsilesi, "Diller" tablosunda yer alan herhangi bir dildeki bir sözcüğün diğer dildeki bir sözcükle doğrudan eşleştirilmesi ya da yarı-özdevimli yoldan eşleştirmesiyle sağlanır.

8.2.2.1 Doğrudan Eşleştirilme

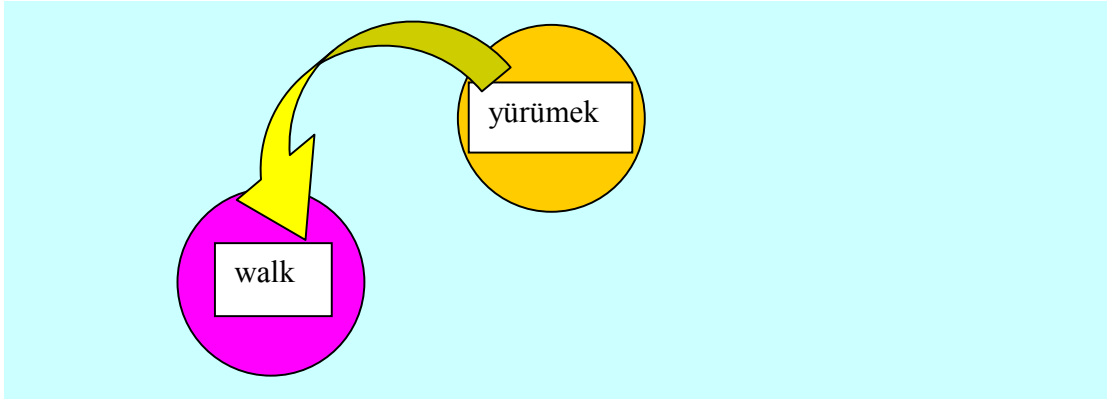
Veritabanında yer alan sözcükleri eşleştirmenin yolu "Sözcükle İlişkili Diğer Sözcükler" tablosuna eşleştirilecek sözcüklerin çift olarak girilmesidir. Örneğin "yürümek" ile "walk" sözcüğü eşleştirilmek istenirse tabloya bu sözcüklerin tabandaki eşsiz sıra sayıları girilir. Böylece bu iki sözcük birbirleriyle eşleşmiş olurlar. Örneğin "yürümek"

sözcüğünün sıra sayısı 132, “walk” sözcüğünün sıra sayısı da 353 olduğunu varsayalım.

Eşleştirme sırasında aşağıdaki gibi bir tablo oluşur.

FkSozcuk1ID (Sözcük 1)	Sözcük 2
132	353

Tablo 4: Veritabanındaki eşleştirme

Şekil 4: Sözcüklerin eşleştirilmesi

Böylece sözlüğün çokdillilik özelliği sağlanmış olur. “yürümek” sözcüğü öğrenici tarafından sözlükte arandığında karşısına diğer dillerdeki eşleri arasında sözcüğün İngilizcedeki karşılığı olan “walk” sözcüğü de gelecektir.

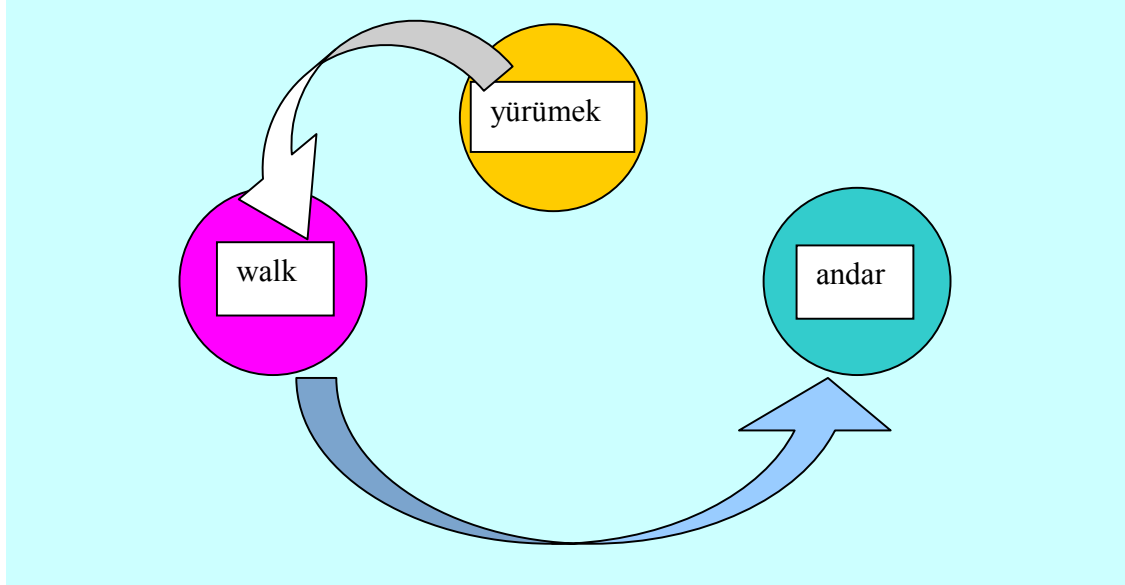
8.2.2.2 Yarı Özdevimli Eşleştirilme

Daha önce birbirleriyle doğrudan eşleştirilmemiş sözcükleri eşleştirilmiş eşlerini kullanarak veri madenciliği yoluyla eşleştirmeye yarar. Örneğin, veritabanında Türkçe

“yürümeğ”, İngilizce “walk” ve İspanyolca “andar” sözcükleri önceden işlenmiş olsun. Yukarıda sıra sayısını 132 varsaydığımız “yürümeğ” sözcüğünü, sıra sayısı 353 varsaydığımız “walk” sözcüğüyle eşleştirmiştik. Sıra sayısı 8787 olduğunu varsaydığımız “andar” sözcüğünü de “walk” sözcüğüyle daha önceden eşleştirdiğimizi düşünelim.

Sözcük 1	Sözcük 2
132	353
353	8787

Tablo 5: Veritabanındaki eşleştirme

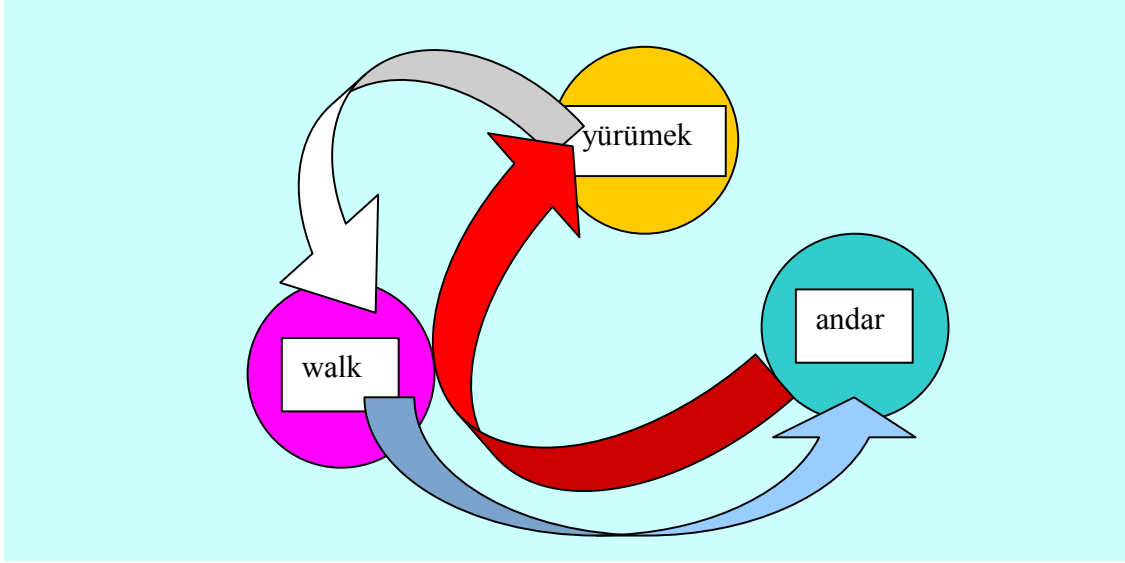
Şekil 5: Sözcüklerin eşleştirilmesi

Bu durumda sözlükte yürümek sözcüğünün diğer dillerdeki karşılıklarında doğal olarak “andar” sözcüğü yer almayacaktır, çünkü “yürümek” sözcüğü şu anda sadece “walk” sözcüğüyle eşleştirilmiştir. Adı geçen sözcüğü “andar” sözcüğüyle de eşleştirebilmek için veri madenciliğinden yararlanılır. Veri madenciliğiyle anlatılmak istenen, daha önce birbirleriyle eşleştirilmiş farklı dillerden sözcüklerin arasında yeni ilişkiler kurmaktır. Yapmamız gereken tek şey birbirleriyle ilişkili sözcükleri bir araya getirmek ve bunların matrisini çıkarmaktır.

<u>Türkçe</u>	<u>İngilizce</u>	<u>İspanyolca</u>
Yürümek (132)	walk (353)	andar (8787)

Tablo 6

Sözcüklerin matrisleri çıkarıldıktan sonra daha önce eşleştirilmeyen sözcükler de ortaya çıkmış olur. Yukarıda anlatılmaya çalışılan yol *Tablo 6*'da başka bir biçimde gösterilmiştir.

Şekil 6

Veritabanında bu durumun nasıl algılandığını anlatmak için *Tablo 7*'deki gibi bir tablo çizilebilir.

Sözcük 1	Sözcük 2	Sözcük 3
yürümek (132)	walk (353)	andar (8787)

Tablo 7: Veritabanındaki eşleştirme

Bu yöntem hem veritabanı üzerinden hem de sayfadaki düzgüleme yardımı ile yapılabilir.

Burada veritabanındaki bilgileri sorgulama yaparak isteğimiz doğrultusunda görmemize

yarayan bir dil olan SQL (Structured Query Language-Yapısal Sorgulama Dili) dilini

kullanacağız. Yukarıda anılan yöntem SQL sorgulama diliyle aşağıdaki gibi yazılır.

```

SELECT      S2.Sozcuk AS Erek, CAPRAZ.Kaynak,
CAPRAZ.KaynakSN, CAPRAZ.FkSozcuk2ID AS Kopru,
SDDK2.FkSozcuk2ID AS ErekSN

FROM        (SELECT      S.Sozcuk AS Kaynak,
S.SozcukID AS KaynakSN, SDDK.FkSozcuk2ID
FROM        tbl_sozcukler AS S INNER JOIN
tbl_sddk AS SDDK ON SDDK.FkSozcuk1ID = S.SozcukID
WHERE      (S.FkDi1ID = 1)) AS CAPRAZ INNER JOIN
tbl_sddk AS SDDK2 ON SDDK2.FkSozcuk1ID =
CAPRAZ.FkSozcuk2ID INNER JOIN
tbl_sozcukler AS S2 ON S2.SozcukID = SDDK2.FkSozcuk2ID
INNER JOIN
tbl_sozcukler AS S3 ON S3.SozcukID = SDDK2.FkSozcuk1ID

```

Türkçe	İngilizce	İspanyolca
Yürüme (132)	walk (353)	andar (8787)

Tablo 8: Eşleştirmeden sonraki durum

Eşleştirme sırasında “walk” sözcüğü arada bir köprü görevi görür, böylece birbirleriyle daha önce eşleştirilmemiş olan sözcükler ortaya çıkmış olur. Bu noktadan sonra yapılması gereken tek şey sözlükbilimcinin sıra sayısını 132 varsaydığımız “yürüme”

sözcüğüyle, sıra sayısını 8787 varsaydığımız “andar” sözcüklerini “Sözcüğün Diğer Dillerdeki Karşılıkları” tablosunda eşleştirmesidir.

Burada yapılmaya çalışılan birbirleriyle daha önceden eşleştirilmeyen sözcükleri yarı-özdevimli bir biçimde bularak iş gücünden ve zamandan kazanmaktır, böylece sözlükbilimci eşleştirilmemiş sözcükleri tek tek bulmasına gerek kalmaz.

8.2.3 Sözcükler Arasındaki İlişkilerin Kurulması

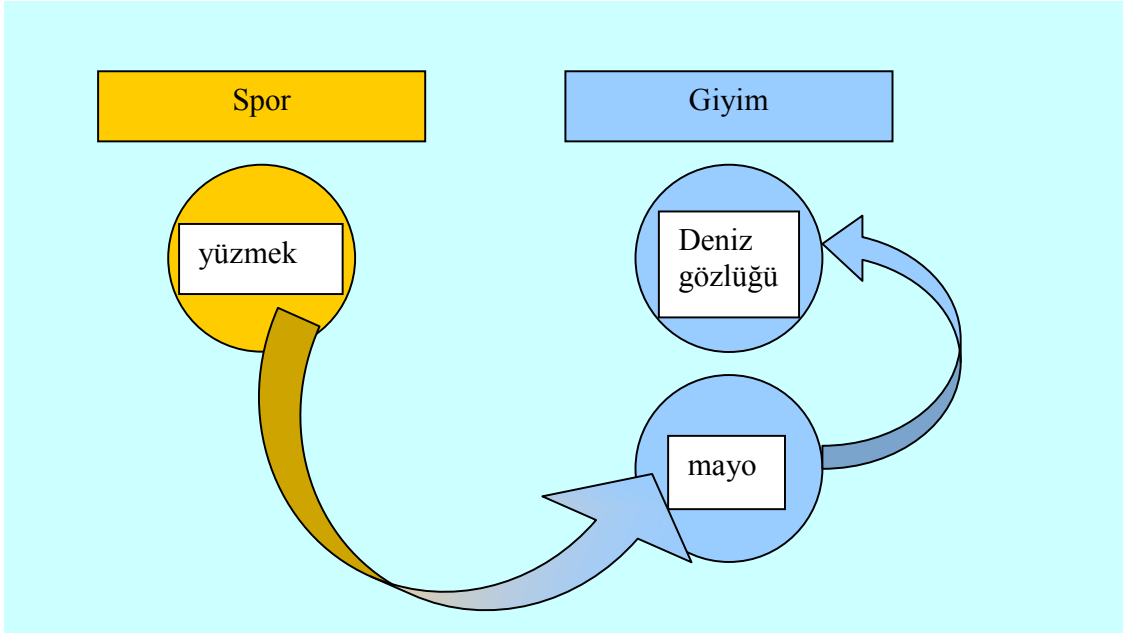
Sözcüklerin eşleştirilmesinde kullanılan yolun bir benzeri de kimi sözcüklerin Konu Başlıklarıyla ilişkilendirmesi yapılırken kullanılır. Eşleştirmede izlenen yolda olduğu gibi yine iki biçimde yapılabilir; Doğrudan ya da Yarı-Özdevimli Yoldan İlişkilendirme. Ancak, eşleştirmeden farklı bir yanı vardır, o da ilişkilendirmede ilişkinin kurulacağı sözcüklerin farklı diller yerine aynı dilden seçilmesi gerekliliğidir. Burada amaçlanan tabanda varolan sözcükleri anlamlarına uygun bir biçimde Konu Başlıklarıyla ilişkilendirmektir. Sözcüklerin birbirleriyle ilişkilendirilmesinde yatan ana amaç ise öğrencilerin aradıkları bir sözcüğü okurken başka sözcüklerle aralarındaki ilişkileri görebilmeleri ve bir bağlam oluşturmalarına yardımcı olabilmektir.

Örneğin; “Spor” adlı bir Konu Başlığımız olsun. Bu Konu Başlığının altında yer alabilecek olan “yüzmek” sözcüğünü “Spor” Konu Başlığıyla ilişkilendirdiğimizi varsayalım. “deniz gözlüğü” ve “mayo” sözcüklerinin de “giyim” Konu Başlığıyla önceden ilişkilendirildiğini düşünelim.

Spor	Giyim
yüzmek	deniz gözlüğü
	mayo

Tablo 9: Konu Başlığı ilişkilendirmesi

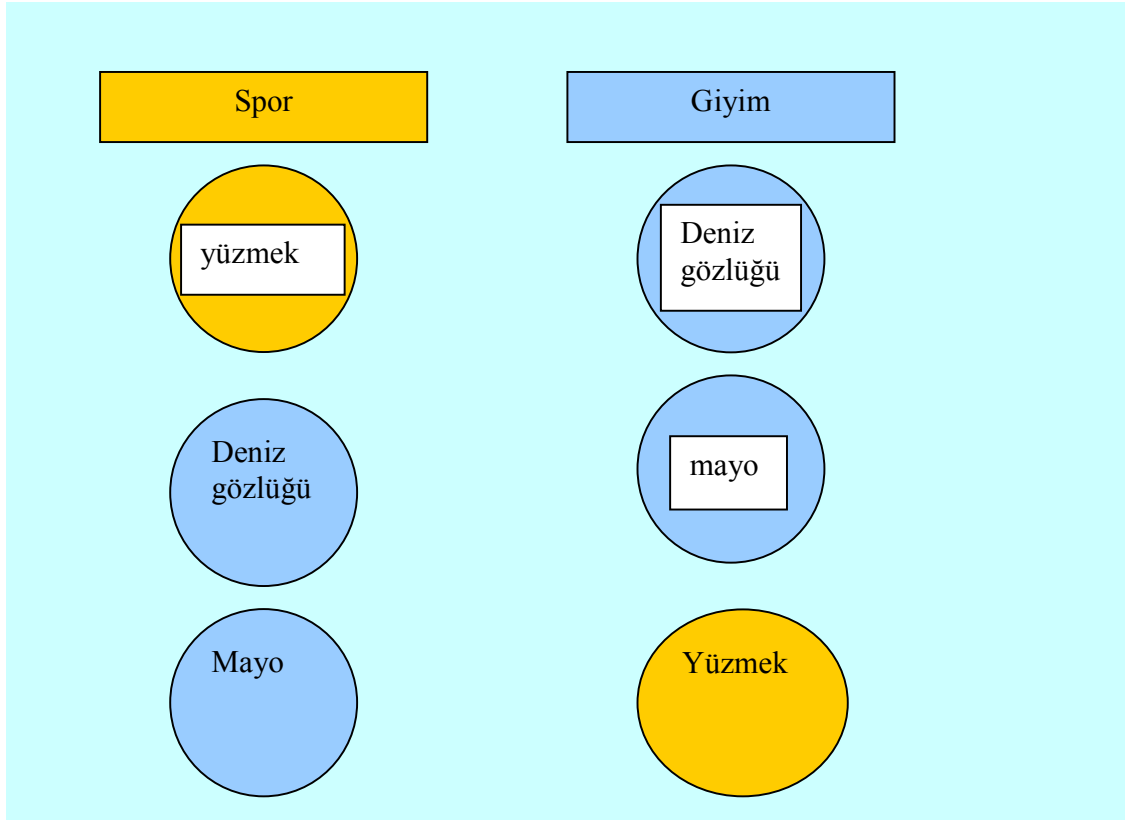
Bu sözcüklerin şimdi de birbirleri arasındaki ilişkilere bakalım. “yüzmek” sözcüğünün önceden “mayo” sözcüğüyle ilişkilendirildiğini varsayalım. “mayo” sözcüğünün de “deniz gözlüğü” sözcüğüyle ilişkilendirildiğini varsayalım (Şekil 7).

Şekil 7

Yine eşleştirmedeki gibi sözcükleri veritabanından sorgulama yoluyla çağırıp matrislerini çıkartıyoruz, ancak bu kez “Sözcükle İlişkili Diğer Sözcükler” tablosunu kullanıyoruz.

Ön-İlişkilendirme işlemiyle Şekil 8’deki gibi bir görüntü ortaya çıkar. “deniz gözlüğü” ve “mayo”, “Spor” başlığı altında, “yüzmek” ise “Giyim” başlığı altında gösterilir. Bu aşamadan sonra tüm iş sözlükbilimciye düşer.

Şekil 8

Sözlükbilimcinin ne yapabileceğine örnek olarak aşağıdaki gibi bir yol izlenebilir;

1. Konu Başlığına eklenmesi düşünülen sözcüğün Konu Başlığına uyup uymadığı kontrol edilir; “deniz gözlüğü” ve “mayo”nun “Spor” başlığı altında yer alması uygun olmayabilir, onun yerine bu sözcüklere uygun başka bir

başlık aranır. Eğer önceden belirlenmiş bir başlık varsa seçilir yoksa yeni bir başlık ya da altbaşlık oluşturulur. Örneğin; “Spor Malzemeleri”.

2. “yüzmek” sözcüğünün “Giyim” başlığı altında yer alması uygun olmadığından bu durum onaylanmaz ve veritabanına işlenmez.

Modelin ilişkilendirme özelliği ile yapılmaya çalışılan birbirleriyle ilişkili olabilecek sözcükleri kullanarak Konu Başlıklarının altında yer alan sözcük sayısını artırmak ve bu yolla sözcükler arasında bir bağlam oluşturabilmektir. Böylece öğrencinin bir sözcüğü öğrenirken yeni sözcükler de öğrenmesine yardımcı olabilmektir.

8.3 Konu Başlıkları

Veritabanında bulunan “Konular” tablosunda önceden belirlenmiş Konu Başlıkları yer almaktadır. Tabloya yeni Konu Başlıkları eklenebilir ya da zaten yer alan Konu Başlıkları değiştirilebilir. ÇÖS Modeli’nde Konu Başlıkları oldukça önemlidir, çünkü modeli hem basılı hem de elektronik/sayısal ortamdaki diğer sözlüklerden ayıran en büyük özelliklerden biri budur. Konu Başlıkları öğrencilerin bir bağlam içerisinde sözcükleri öğrenmelerine yardım etmektedir. Gu ve Johnson (1996:643-679, Nation 2001:225’ten alıntı) öğrencileri sözcük öğrenimi açısından beşe ayırırlar;

1. **Okuyucular:** En iyi öğrenciler bu kümededir. Sözcük öğrenmenin bellemeden kitap okuyarak yapılacağına inananlar. Yararlı olabileceğini düşündükleri sözcükleri ararlar ve bunları bir *bağlam* içerisinde öğrenmeye çalışırlar.

2. **Etkin planlı kullanıcılar:** Okuyucular'dan sonra sözcük sığası ve yetkinliği açısından en iyi öğrenici kümesidir. Çok çalışkan ve güdülenmeleri yüksektir. Önemli olduğunu düşündükleri sözcükleri öğrenebilmek için çeşitli planlara başvururlar. Bunların içinde ortamda öğrenme, belleme, sözlük kullanımı, kestirmek v.b. gibi yöntemler yer alır.
3. **Düğülemeyenler:** *bkz. 4. Düğüleyenler*
4. **Düğüleyenler:** Kullandıkları öğrenme planları açısından düğülemeyenler ile düğüleyenler birbirlerine oldukça benzerler. Aralarındaki tek fark ise düğüleyenlerin ilişkilendirme, imgelem, sözcüğü görselleştirme ya da parçalara ayırma gibi belleme yöntemlerini çok daha fazla kullanmalarıdır.
5. **Etkisiz planlı kullanıcılar:** En az başarılı öğrenici kümesidir. Belleme yöntemine aşırı inanırlar, ancak yöntemleri kullanım bakımından diğerlerinden çok daha başarısızdırlar. Etkin planlı kullanıcıların tam tersidirler.

Yukarıda da belirtildiği gibi sözcükleri bir bağlam içersinde öğrenmeye çalışan öğrenciler daha etkin ve başarılı olanlardır. Bu bakımdan ÇÖS Modeli'nin kullandığı ilişkilendirme ve bağlam oluşturma çalışmaları önemlidir.

8.3.1 Konular Arasında İlişki Kurma

Konu Başlıkları ağaç yapısında olduğu gibi, kapsayan ve kapsanan biçimde ayrıştırılabilirler. Örneğin, Konu Başlığı olarak “Sağlık”, “Diş Hekimi”, “Eczane”, “Hastane” ve “Doktor” başlıklarını ele alalım. “Sağlık”ı kapsayan, “Hastane”, “Doktor”, “Diş Hekimi” ve “Eczane”yi de kapsayan yapabiliriz. Hatta “Doktor” ve “Diş Hekim”i “Hastane” başlığı altında yer alabileceğinden, “Hastane”nin hemen altına alabiliriz (Tablo 10).

Tablo 10

Tabloda da görüldüğü gibi ağaç yapısının en üstünde en büyük kapsayan “Sağlık” ile başlandı. Ardından “Hastane” ve “Eczane” geldi. Aynı zamanda, “Doktor” ve “Diş Hekimi” de “Hastane” başlığının altında yerini aldı. Böylece ussal bir ağaç yapısı oluşmuş ve öğrenciye hangi başlığın hangi ulamda yer aldığı da açıkça gösterilmeye çalışılmıştır.

ÇÖS Modeli'nde konular arasındaki ilişkiler istendiği zaman, istendiği gibi düzenlenebilmeye uygundur.

8.4 Sözcüklerin Eşleştirilmeleri Ve İlişkilendirilmeleri Üzerine Kısa Bir Not

Eşleştirme ve ilişkilendirme çalışmaları modelin içerisinde bulunan “Destek Kümesi”ndeki sözlükbilimci tarafından yapılacaktır. Her ne kadar bu tür bir işlem özdevimli olarak uygulanabilir olsa da doğru eşleştirme ve ilişkilendirmeyi ancak sözlükbilimcinin yapabileceği yadsınamaz bir gerçektir, çünkü uygulamabilimin günümüzde ulaştığı nokta henüz hem tam özdevimli hem de başarılı bir uygulamayı yapmaya elverişli değildir. Tüm bu özdevimli çalışmaların ardında yatan us sözlükbilimcinin iş gücünü ve yapılacak işin süresini kısaltmaktır.

9 Modelin Biçimsel Özellikleri³

Açıklamaların tümü veritabanındaki [tbl_sozcukler] tablosundaki sütunlar göz önünde bulundurularak yapılacaktır. Burada yukarıdan-aşağıya verilen açıklama sırası sözlükte var olan birimlerin soldan-sağa dizilişine denk düşmektedir. Açıklanan birim kolayca görülebilmesi için adını taşıyan sütunun yazı karakteriyle imlenmiştir, diğer imlerin hepsi sözlükte aynen kullanılacaktır.

9.1 [Oncu]

Kimi eylemler kendilerinden önce gelen birimleri değişikliğe uğratırlar. Örneğin “harcamak” sözcüğü kendinden önce gelen birimleri -i durumuna dönüştürür *bir şeyi harcamak* da olduğu gibi. Bu durumda maddenin hemen önünde parantez imleri arasında ve kimi sözlüklerde olduğu gibi kısaltılmadan yer alırlar.

(bir şeyi harcamak, -i) harcamak

Babalar günü hediyesi için tüm paramı harcadım.

9.2 [Sozcuk]

Maddebaşının tutulduğu yerdir, koyu renkle yazılır.

hareket, -ti a. Ar.

³ Belirtilenler dışında yararlanılan kaynaklar Barnbrook (2002), Bergenholtz—Tarp (1995), Doğan (2005), Gu ve Johnson (1996), Gu (2003), Hartmann (2001), Hançerlioğlu (2000), Hatch ve Brown (1995), Maldonado (1998), Melin (1987), Memoğlu-Süleymanoğlu (2006), Nation (2001), Pujol—Corrius, Masnou (2006), Pustejovsky—Boguraev (1996), Taft (1991), Rey (1990), Hepçilingirler (2004).

9.3 [Artci1]

Sözcüğe ek gelmesi durumunda oluşacak değişimler burada verilir. Aralarında boşluk kalacak biçimde maddebaşından hemen sonra yazılır ve yine madde gibi koyu biçimde imlenir.

hareket, -ti *a. Ar.*

1. bir cismin durumunu ve yerini değiştirmek
2. vücudu oynatma, kıpırdatma ya da kımıldanma...

[Artci1] sütununda tutulan bilgilerin modelde hangi durumlarda kullanılacağı aşağıda art arda anlatılacaktır.

a) Bir ünlüden ya da n ünsüzünden sonra gelen sözcüklerin sonundaki ç, k, p, t ünsüzlerinin c, ğ (g), b, d ünsüzlerine dönüşünün gösterilmesinde (Demiray, 1994:v);

tetik, -ğ*i* kanat, -d*ı* kazak, -ğ*ı* denk, -g*i*

b) Son hecelerinde kalın ünlü bulunduğu halde -ler ya da -li eklerini alan yabancı sözcüklerin gösterilmesinde (Demiray, 1994:v);

harf, -l*er* Koramiral, -l*i* ithal, -l*i*

c) Ünlü ile biten ve tamlanan ekini -i (-u, -ü) biçiminde alan, yani araya kaynaştırma sesi girmeyen yabancı sözcüklerin gösterilmesinde (Demiray,

1994:v);

tavabi, -î

d) Tek heceli kimi eylemlerin –r geniş zaman ekiyle olan durumlarının gösterilmesinde kullanılır (Püsküllüoğlu, 2005:9).

açmak, -açar almak, -ır

9.4 [Değişke]

Ek alınca ses düşmesine, ses türemesine uğrayan adların bu özelliklerinin gösterilmesinde kullanılır (Demiray, 1994:v ve Püsküllüoğlu, 2004:28);

komşuluk –ğu ağız –ğzı af, –ffı akis, –ksi

9.5 [SozcukTuru]

Sözcük türleri kısaltmalarla yazılır; A: Ad, E: Eylem, Ö: Önad gibi. Basılı sözlüklerde yer sorunu “kaçınılmaz” bir sorun olmasına karşın (Schmitt, 2000: 90) elektronik sözlüklerde aynı sorundan söz edilemez, ancak kullanılabilirliği ve kolaylığı artırmak için sözcük türleri kısaltılarak ve eğik yazıyla verilir.

hareket, -ti a. Ar.

9.6 [Dilbilgisi]

Sözcükle ilgili dilbilgisi notları burada gösterilir. Eylemlerin, adların özelliklerine burada yer verilir. Örneğin; eylem ise eylemin geçişli mi yoksa geçişsiz mi olduğu. Yine [SozcukTuru] gibi kısaltmalarla gösterilirler; *Gli, Gsiz* gibi.

9.7 [Sesletim]

Ergenç'e (1991:6) göre "Türkçenin anadil ya da yabancı dil olarak eğitim ve öğretiminde sözdizimi ve biçim kurallarının, anlam yapısının öğretilmesinin yanında, dil dersinin bütünlüğünü sağlamak amacıyla ölçünlü söyleşin de verilmesi bir gerekliliktir". Yine Ergenç'te (1991:6) "...ölçünlü söyleyiş biçimlerini gösteren bir sözlük, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenecek olanlar için de çok gerekli bir araç..." olduğu anılmaktadır.

Uluslararası Sesbilim Enstitüsü'nce (IPA — International Phonetic Alphabet) belirlenmiş sesbilim imleri kullanılarak sesletim bilgileri verilir. Çeşitli ağ tarayıcılarındaki görüntüleme ya da düzgüleme sorunlarını yenmek için sesletim bölümleri USE'nin HTML düzgüsünde yazılabilir (bkz. *Örnek 1*) ya da resim (.jpg, .jpeg, .gif ya da .png uzantılı) biçiminde kullanılabilir. Resim biçimde gösterilmesi durumunda iki yol izlenebilir;

- a) sözcüğün sesletimi tek resim olarak verilebilir, ancak bunun için her bir sözcüğü tek tek yazmak gerekir (*bkz. örnek 2*),
- b) her bir USE birimi için tek resim biçimi belirlenir. Bunun için programcı özek bir arayüz geliştirebilir, böylece her sözcük için tek tek resim yapılmamış olur (*bkz. örnek 3*).

Bu sayılan nedenlerden dolayı b yolu model için daha uygun ve uygulama açısından daha esnektir. Ayrıca, resmin ölçüleri yazı karakterinin büyüklüğüne uygun olmalıdır. Genişlik maddenin sesletim yazımı ne kadar sürerse o kadar olmalı, yükseklik açısından da

yazıdan büyük olmamalıdır. Times New Roman, 12 punto yazı karakteriyle yazılan bir yazıda resmin genişliği 15 pikseli geçmemelidir. (bkz. *Örnek 2 ve 3*)

Örnek 1: `acente /aˈʒente/`

Örnek 2: `acente /a'dzente/`

düzgü biçimi: `acente /<img src='acente.jpg' width='100%'`

`height='15px'>/`

Örnek 3: `acente /a'dzente/`

düzgü biçimi: `acente /<img src='a.jpg' width='100%' height='15px'`

`><img`

`src='d.jpg' width='100%' height='15px'><img src='c.jpg'`

`width='100%' height='15px'><img src='e.jpg' width='100%'`

`height='15px'><img src='n.jpg' width='100%'`

`height='15px'><img src='t.jpg' width='100%'`

`height='15px'>/`

9.8 [SesDosyası]

Sesletimlerin anadili konuşucuları tarafından seslendirilmiş ve sayısal ortamda (.mp3, .wav, .wma v.b. gibi) kaydedilmiş ses kayıtlarını tutan bölümdür. Öğrencinin yabancı olduğu dilde sözcüğün nasıl sesletildiğini öğrenebilmesine yardımcı olma amaçlıdır,

[Sesletim] bölümünün görüntülediği yerde URL bağlantısı olarak yer alır, öğrenci bağlantıya bastığında ses dosyası çalışmaya başlar. [SesDosyası] ayrıca "...çekimli

eylemlerin söyleyiş biçimlerini içermeli...” ve “Ölçünlü dil sınırları içinde kalmak üzere, varsa birden fazla söyleyiş biçimine de yer vermelidir.” (Ergenç, 1991:7). Bu durumda [Oncu1], [Değişke] ve [Artci1] için de ayrı ses dosyaları tutulabilir. Böyle bir durumda URL bağlantısında ses dosyası yolu yerine yırtık pencere yolu bulunur ve her bir sesletim ve yanında [SesDosyası] yine URL bağlantısı olarak yer alır.

9.9 [KokenDi1]

Sözcüklerin kökeninin hangi dilden geldiği de eğik yazıyla belirtilir.

hareket, -ti a. Ar.

1. bir cismin durumunu ve yerini değiştirmek
2. vücudu oynatma, kıpırdatma ya da kımıldanma...

9.10 [ASN]

Maddebaşının birden fazla anlamı bulunması durumunda bu sütunda belirtilir.

Maddebaşının ardından sayıyla ve iki punto büyük yazılarak belirtilirler. Sayıların konumu alt alta olmalıdır, yan yana sırayla yazılması durumunda farklı anlamların görünme olasılıkları azalmaktadır. Maddenin anlamları maddeye göre bir sekme arttan yazılır. Böylece ayrı maddelerin görünüşü kolaylaşır. Örneğin;

hareket, -ti a. Ar.

1. bir cismin durumunu ve yerini değiştirmek
2. vücudu oynatma, kıpırdatma ya da kımıldanma...

Ayrıca sıralanış anlamların kullanılma sıklıklarına göre en sık kullanılan anlam yukarıda olacak biçimde yazılmalıdır (Jackson, 2002:142).

9.11 [BilimDalı]

Sözcüğün herhangi bir bilim dalına ait terim olması durumunda hangi bilim dalına ait olduğu burada tutulur. Örneğin; eğitbilime ait sözcükler *eğit.* olarak kısaltılarak eğik yazılır (Püsküllüoğlu, 2004:31).

9.12 [Argo]

Sözcüğün argo olup olmadığı burada belirtilir. Kısaltma kullanılarak eğik yazılır. (Püsküllüoğlu, 2004:30) Örneğin; **kelekçe arg.**

9.13 [Tanımlama]

Madde tanımlamalarını yaparken aşağıdaki başlıklar göz önünde bulundurulmalı.

a) Madde açıklamalarını yaparken başka bir maddebaşı kullanılmaz.

aktivite: etkinlik

Böyle bir durumda sözlükte ‘etkinlik’ adlı başka bir maddenin yer alması gereklidir, aksi bir durumda Landau’nun (1984:124) açıklamalar için önerdiği kurallardan biri çiğnenmiş olur.

b) Açıklamalardaki tümceleri oluştururken sadece tanımlayıcı sözcükler kullanılmalıdır, yani öğrencinin kendi dil düzeyinde bilmesi istenen ya da bildiği

düşünülen sözcükler kullanılır, böylece öğrencinin açıklamayı anlaması sağlanır (Jackson, 2002:140). Tanımlayıcı sözcükler⁴ içerisinde bulunmayan bir sözcük açıklamanın içerisinde bulunuyorsa büyük harfle yazılır. Bu sözcükler eğer sözlüğün içerisinde ayrı bir madde olarak yer almıyorlarsa hem büyük harfle hem de altı çizili olarak yazılırlar. Altı çizili olan sözcükler özel bir biçimde imlendikleri için sözlükte yer almaları gerekmez.

c) Açıklamalar tümce biçimde yapılır. (Jackson, 2002:141) Tümce biçiminde yapılan açıklamalar öğrencilerin öğrenme sürecinde oldukça etkili olduğu düşünülmektedir.

d) Açıklamalar bir öğretmenin öğrencilerine bir şeyi anlatır ya da öğrencisiyle konuşur tonda yapılmalıdır.

e) Açıklama sırasında madde hakkında önemli bilgi veren ya da benzer sözcükleri anlamsal açıdan birbirinden ayırmada anahtar olan sözcükler koyu yazılır. Örneğin “koşmak” ve “yürümek” sözcükleri arasındaki tek fark birinin diğerinden daha hızlı olmasıdır.

9.14 [Ornek]

Her maddeyi açıklamaya yardımcı olacak örnekler, özek dildeki açıklamadan hemen sonra bir alt satırdan başlayarak yazılmalıdır. Örnekler bir bağlam içerisinde olmalı ve

⁴ Açıklamalardaki tümceleri oluştururken öğrencinin kendi dil düzeyinde bilmesi istenen ya da bildiği düşünülen sözcüklerle genelde sözlüğün tümünde kullanılan sözcüklerin tümü. Sözlük oluşturulduktan sonra çeşitli bilgisayar programları yardımıyla sözlük içerisinde ve özelde açıklamalarda tanımlayıcı sözcüklerin dışında bir sözcük kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilebilir. Bu sözcükler sözlüğün sonunda ekler bölümünde bir liste biçiminde ‘*Tanımlayıcı Sözcükler Listesi*’ adı altında listelenir.

Tanımlayıcı Sözcük Listesi'ndeki sözcükler kullanılarak oluşturulmalıdır.

Örneklendirmede büyük bir özen gösterilmelidir (Aksan, 1997:233).

9.15 [Eslendirme]

Özek dildeki açıklamalar yapıldıktan sonra maddenin diğer dillerdeki karşılıkları o dilin adının kutu içerisinde ve büyük harf kullanılarak başka bir sayfaya URL bağlantısı ile yönlendirilmesi sonucu belirtilir. Öğrencilerin çoğu çokdilli sözlüklerde sözcüğün diğer dildeki karşılığına bakıp özek dildeki açıklamaları okumamaktadırlar (Pujol — Corrius, Masnou, 2006:1) bunu önlemek için böyle bir yazım kullanılmıştır.

9.16 [İlişkilendirme]

Sözcüklerin hangi Konu Başlığı'yla ilişkilendirildikleri burada gösterilir. Konu Başlığı'nın adı bir URL bağlantı yoluyla sözcüklerin Konu Başlıkları'na göre dizilindikleri sayfaya yönlendirilir ve sorgulama adı geçen başlıkla yapılır.

9.17 [Gonderme]

Birbiri arasında gönderme yapılan, karıştırılan, anlamca yakın olan ya da karşıt olan sözcüklerin gösterildiği yerdir. Hangi durum için kullanıldığı ok iminden sonra belirtilir.

a) karşılaştırınız

yürümek: → karş. koşmak.

b) anlamdaş

beyaz: → anl. ak

c) karşıt

beyaz: → krş. siyah

10 Modelin Ek Özellikleri

10.1 Destek Hizmeti

Elektronik ortamda hazırlanan ve bir veritabanına dayalı sözlüklerde programın öğrenciye (kullanıcıya) ulaşmasından sonra öğrencinin programla yalnız bırakılmaktadır. Bu tür sözlüklerin çoğunda, özellikle Genel Ağ sayfasında hizmet verenlerde, bir destek bölümü bulunmamaktadır. Masaüstü ya da YT biçimindekilerde bu işlem .chm uzantılı destek sayfalarıyla kimi sözlüklerde verilmektedir. Öğrenci ücretli/ücretsiz bir masaüstü programını ya da Genel Ağ tabanlı bir programı kullandığında en sık karşılaştığı sorun biraz önce değinilen yardımların yetersiz kalmasıdır ya da hiç olmamasıdır. Oysa ki, öğrencilerin öğrenme sırasında kendilerini yalnız hissetmemeleri öğrenimin olumlu anlamda yapılabilmesi ve insancıl olabilmesi için oldukça önemlidir. Bu nedenle bu tür programlarda dilsel/dilbilimsel ve eğitsel bir yardım hizmeti henüz verilmemektedirler. Bu durumda öğrenciler bu tür programlarla başarılarını artıramamaktadırlar. Bilgisayarlar kendi başlarına düşünme, karar verme ve iş yapma yetisini kazanana kadar, öğretim programlarında uygulamısal desteğin yanında, eğitsel desteğin de verilmelisi zorunluluğudur, böylece öğrenci kendini yalnız hissetmez ve eğitimsel bir karar verme sürecinde uzman desteği alabilir.

10.1.1 Destek Kümesi

ÇÖS Modeli'nde Destek kümesi üç kümeye ayrılır.

- 1) Dilciler/Dilbilimciler
- 2) Eğitimciler/Öğretmenler
- 3) Uygulayimbilimciler

1) Dilciler/Dilbilimciler: Bu kümede yer alan destekçilerin görevi hangi sözcüklerin ekleneceğine, güncelleneceğine ya da çıkarılacağına karar vermektir. Sözlükte bulunan tüm sözcüklerin yani bütüncenin sorumluluğu bu küme üyelerine aittir. Sözlük derlenme aşamasında ise altı ile on kişiden oluşmalıdır. Önceden derlenmiş hazır bir bütüncesi bulunan sözlükler için üç ile beş kişiden oluşmalıdır.

2) Eğitimciler/Öğretmenler: bu kümede yer alan elemanların görevi sözlüğü kullanan öğrenciye eğitsel destek vermektir. Bu desteğin içerisinde bir sözlüğün nasıl kullanılması gerektiği gibi temel eğitimler de yer almaktadır. Sözlük derlenme aşamasında ise iki ile üç kişiden oluşmalıdır. Önceden derlenmiş hazır bir bütüncesi bulunan sözlükler için bir ile iki kişiden oluşmalıdır. Gerektiğinde her iki durumda içinde iki kişi dönüşümlü olarak çalışabilir.

3) Modelin uygulamayı özellikleri göz önünde bulundurulursa tek bir Genel Ağ yöneticisi yeterlidir. Bu kişinin çalışma alanı Genel Ağ sayfalarının ve veritabanının işlerliğini sağlamak ve süreç içerisindeki yenilemeleri ya da güncellemeleri yapmaktır. Ayrıca, belli aralıklarla, en az haftada bir olmak üzere veritabanının yedeğini alıp bakımını yapmaktır. Sözlük derlenme aşamasında veya önceden derlenmiş hazır bir bütüncesi bulunan sözlükler için 1 ile 2 kişiden oluşmalıdır. Gerektiğinde iki kişi dönüşümlü olarak çalışabilir.

11 Sözlüklerin Yapısal Sınıflandırılışının ÇÖS Modeli'ne

Uyarlanışı

Tüm bu özellikler göz önünde tutularak aşağıdaki gibi bir ayrıştırma ÇÖS için geliştirilmiştir.

Wiegand'ın (1991:44, Hartmann, 2001:60'dan alıntı) hem biçimsel hem de anlamsal açıdan sözcüksel yapıyı yorumlamaktır, ancak veritabanına dayalı bir model için bu yorumun üzerinde kimi değişiklikler yapılarak küçük ölçekli yapıya biraz daha biçimsel yaklaşmak gerekir, böylece sayısal usu benimseyen daha başarılı bir veritabanı elde edilebilir.

ÇÖS Modeli'nin bir öğrenci sözlüğü olduğunu da göz önünde bulundurarak ÇÖS Modeli için küçük ölçekte aşağıdaki gibi bir ayrıştırma temel alınmıştır. Wiegand'ın (1991:44) ağaç yapısı yerine sözlüğün görsel biçimiyle uyuşması açısından tablo yapısı kullanılmış ve madde tanımı iki yerine üçe ayrılmıştır.

a) Madde: Genel kapsayandır ve üçe ayrılır,

b) Baş: Sözcüğe ait yazım, biçimbirimsel ve sesbilimsel özellikleri içerir, kendi içinde altı altbaşlığa ayrılır.

1. Öncül
2. Maddebaşı
3. Artçıl

4. Değişke

5. Sözcük Türü

6. Sesletim

c) Gövde: Sözcüğün anlamı üzerinde durur, maddenin kimi bağlamlardaki kullanımlarına ait bilgileri verir, kendi içinde üçe ayrılır.

1. Sözcük Görevi

2. Açıklama

3. Örnek

d) Örgen: Sözcüğün baş ve gövde bölümlerinde yer alamayan bölümler burada yer alırlar — sözcüklerin ilişkilendirilmeleri, diğer dillerdeki sözcüklerle eşleştirilmeleri ve sözcükler arası göndermeler gibi.

MADDE											
BAŞ						GÖVDE			ÖRGEN		
öncül	maddebaşı	artçıl	değişke	sözcük türü	sesletim	sözcük görevi	açıklama	örnek	eşleştirme	ilişkilendirme	gönderme

III. SONUÇ

Günümüzde sayıları git gide artan bilgisayarın bize gösterdiği en büyük yararlarından biri insanlar tarafından yapılması uzun süren işlemleri hem kısa sürede hem de daha az iş

gücüyle yapabilmeleridir. Bu nedenle, diğer tüm alanlarda olduğu gibi dil alanında da bilgisayar kullanımı yavaş yavaş ölçünlü bir biçime bürünmekte. Özellikle Hesaplamalı Dilbilim alanındaki çalışmalar bunu en büyük kanıtı.

Bilgisayar bilimlerinde şu anda ulaşılmaya çalışılan nokta düşünen, karar verebilen ya da kısaca insancıl özellikleri olan bilgisayarlar geliştirebilmek. Oysa ki, en basit anlamıyla bilgisayar bir makinedir. Latin dünyası için at arabası nasıl bir makineyse günümüz insanı için de bilgisayar bir makinedir, çalışabilmek için insana gereksinim duyar. Bilgisayara hızlı işlem yapabilme yetisini insanlar verir, çünkü programlanmadıklarında birer çöp tenekesinden farksızdırlar.

İnsanın düşünemediği hiçbir şeyi bilgisayar yapamaz, çünkü yukarıda da belirtildiği gibi bilgisayarları programlayanlar insanlardır, yani bilgisayarlar insanların aynadaki yansıması gibidir. Demircan'ın (2005b:326) sözleri bu savı destekler niteliktedir; “...‘*sözlük*’ ile anlatılmak istenen **basılı** sözlük değil, bir dili kullanırken başvurulan **beyindeki** sözlüktür.”. Burada da görüldüğü gibi insan kendini tanımlarken etrafında varolan nesnelere kullanıyor, aynen sözcükleri beyinde barındırdığı yere sözlük adını vermesi gibi. İnsan yapabileceklerini bilgisayar ile hayata geçiriyor, kurduğu hayallere böylece ulaşabiliyor.

Eğitimde de aynı durumun yansılarını görebiliyoruz, insan kendi öğrenebilme yetisini bilgisayara kazandırmaya çalışırken aslında kendi ile ilgili özelliklere ulaşıyor. Bu

nedenle bilim dalları ilgi alanlarını yaptıkları çalışmalarını bilgisayarlı ya da genel adıyla sayısal/elektronik ortama aktarmaya çalışıyor. Eğitim biliminin dalları uygulamalı bilimsel gelişmelerden en çok yararlanan bilim dalları arasında ilk sıralarda yer alıyor. Günümüzde e-öğrenme adıyla da anılan bu süreç beraberinde ders araç-gereçlerinin de elektronik/sayısal ortama taşınmasını da getiriyor, e-kitaplar, e-sözlükler v.b. gibi.

Tezin genel usulü de bu savı kaynak olarak seçmiş ve sözlük yapısını elektronik/sayısal ortama aktarmaya çalışmıştır. Şimdiye dek çeşitli kurumlarca ya da bireysel olarak yapılabilen çalışmalar, Türkçenin Yabancı Dil olarak öğretimini belli biçimlerde çağdaş yöntemlerle tanıştırmıştır; Ankara Üniversitesi TÖMER'in e-öğrenme sitesi tasarısında olduğu gibi <<http://www.turkish-center.com>>. Ancak, bu tür çalışmalardan şimdiye dek ne yazık ki Türk sözlükçülüğü yararlanamamıştır. Türkçenin Yabancı Dil olarak öğretimini için özel olarak hazırlanmış bir sözlük çalışması bulunmamaktadır. Çalışmanın böylesi bir sözlük hazırlanabilmesi için bir taban oluşturacağı düşünülmektedir.

EK 1: YOĞUN TEKER

Bu yüksek lisans Tez çalışmasında tartışılan S Modeli ve Veritabanına uygun olarak örnek bir veritabanı ve modelin uygulama aşamasında sözlük arayüzü yapımında kullanılacak olan sınıf kütüphanelerini içeren bir yoğun teker bu tezin arka kapağının i yanında bulunmaktadır.

Sistem zellikleri:

Bu yoğun teker IBM/PC bilgisayarlarda açılabilir. Aılacağı bilgisayarda aşağıdaki donanım ve yazılımların bulunması gerekmektedir:

- 1. Yoğun teker (CD) sürücü (nerilen 52X veya zeri);**
- 2. Microsoft © Windows © 2000 veya üzeri işletim sistemi;**
- 3. Microsoft © Visual Studio © yazılım programı; sürüm 2003 veya st;**
- 4. Microsoft © SQL © yazılım programı; sürüm 2000 veya st;**
- 5. Microsoft © Access © yazılım programı; sürüm 2000 veya st**

KAYNAKÇA ve GÖNDERMELER

- ADALI, Oya (2004), *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Papatya Yayınları.
- AKSAN, Doğan (1979), *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları.
- (1987), *Türkçenin Gücü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- (1997), “Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlük”, *XI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, ODTÜ, içinde s. 231-236.
- (1999), *Anlambilim—Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, TDK Yayınları.
- (2003), *Her Yönüyle Dil—Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları.
- (2004), *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual.
- AL-AJMI, Hashan (2002), “Which Microstructural Features of Bilingual Dictionaries Affect Users’ Look-Up Performance?”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 15 No. 2, Oxford University Press, içinde s. 119-131.
- ANDERSEN, Virginia (2001), *Hızlı Çözümler Microsoft Access Veritabanları—Access 97 ve Access 2000 için*, (Çev. Osman Öz - Tayfun Evyapan) Arkadaş Yayınevi.
- ATKINS, B.T.S. (1997), “Monitoring Dictionary Use”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 10 No. 1, Oxford University Press, içinde s. 1-45.
- BABYLON, Sürüm 6.0.0 (r27), Babylon Ltd.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2004), *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları.
- BARNBROOK, Geoff (2002), *Defining Language—A local grammar of definition sentences*, John Benjamins Publishing Company.
- BARNOUW, Eric (1966), *A Tower In Babel: A History of Broadcasting in the United States*, Oxford University Press.
- BERGENHOLTZ, Henning—Sven Tarp (1995), *Manual of Specialised Lexicography*, John Benjamins Publishing Company.

BERMAN, Vadim (2005), “Designing Multilingual Lexical Databases—InterlinguaPlus™”, <<http://www.codeproject.com/useritems/InterlinguaPlus.asp>> 27.04.2006

BIBER, Douglas—Susan Conrad, Randi Reppen (1998), *Corpus Linguistics — Investigating Language Structure and Use*, Cambridge University Press.

BOAS, Hans C. (2005), “Semantic Frames as Interlingual Representations for Multilingual Lexical Databases”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 18 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 445-478.

BOGAARDS, Paul (1996), “Dictionaries for Learners of English”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 9 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 97-121.

———, Paul (2001), “The Use of Grammatical Information In Learners’ Dictionaries”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 14 No. 2, Oxford University Press, içinde s. 277-320.

CARR, Michael (1997), “Internet Dictionaries and Lexicography”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 10 No. 3, Oxford University Press, içinde s.209-230.

CARTER, Ronald (1987), *Vocabulary—Applied Linguistics Perspective*, Allen & Unwin.
——— (1988), *Vocabulary and Language Teaching*, Longman.

CHAN, Alice Yin Wa (2001), “Evaluating Learner Dictionaries: What the Reviews Say”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 14 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 163-178.

CHANNELL, Joanna M. (1990), “Vocabulary Acquisition and the Mental Lexicon”, Tomaszczyk, Jerzy—Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (1990) içinde s. 21-30.

COATES, Richard (1999), *Word Structure*, Routledge.

COUNCIL OF EUROPE (2001), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*, Cambridge University Press.

CRYSTAL, David (2001), *Language and the Internet*, Cambridge University Press.

DEMİRCAN, Ömer (1990), *Yabancı-Dil Öğretim Yöntemleri*, Ekin Yayınları.

——— (2000), *İletişim ve Dil Devrimi*, Yayımlı Yayıncılık.

——— (2003), *Türk Dilinde Çatı*, Papatya Yayıncılık.

——— (2005a), *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri*, Papatya Yayıncılık.

——— (2005b), “İşlemsel’ Sözlükten ‘Sözcüksel’ Sözlüğe”, Mustafa Sarı—Halef Nas(Yay.), *XIX. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Harran Üniversitesi, içinde s. 326-343.

DEMİRCAN, Ömer—Aybars Erözden (2001) (Yay.), *XV. Dilbilim Kurultayı Bildiriler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

DİL DERNEĞİ (1990), *Dilbilim ve Türkçe*, Dil Derneği.

——— (2005), *Türkçe Sözlük*, Dil Derneği.

DOĞAN, D. Mehmet (2005), *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları.

DURMUŞOĞLU, Gül (1990a), “Sözlükbilim Işığında Türk Sözlükçülüğü”, *Dilbilim ve Türkçe*, Dil Derneği, içinde s. 111-117.

——— (1990b), “İki-Dilli Sözlük Oluşturmada ‘Paralel Metin’ Kavramının Önemi”, *Dilbilim Araştırmaları 1990*, Hitit Yayınevi, içinde s.75-78.

ERGENÇ, İclal (1991), “Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü Üzerine”, *Dilbilim Araştırmaları 1991*, Hitit Yayınevi, içinde s. 5-10.

ERGİN, Muharrem (1986), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları.

ERÖZDEN, Aybars (2001), “Prof. Dr. Özcan Başkan’ın Yabancı Dil Öğretimine Katkısı”, *XV. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, içinde s. 29-42.

FILLMORE, Charles J.—Christopher R. Johnson, Miriam R.L. Petruck (2003), “Background to Framenet”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 16 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 235-250.

FONTENELLE, Thierry (2000), “A Bilingual Lexical Database for Frame Semantics”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 13 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 232-248.

FRANKENBERG-GARCIA, Ana (2005), “A Peek into What Today’s Language Learners as Researchers Actually Do”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 18 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 335-355.

FROMKIN, Victoria—Robert Rodman (1998), *An Introduction to Language*, Harcourt Brace College Publishers.

FROMKIN, Victoria (Ed.), Susan Curtiss, Bruce P. Hayes, Nina Hyams, Patricia A. Keating, Hilda Kopman, Pamela Munro, Dominique Sportiche, Edward P. Stabler, Donca Steriade, Tim Stowell ve Anna Szabolcsi (2000), *Linguistics—An Introduction to Linguistic Theory*, Blackwell Publishing.

GEERAERTS, D. (1987), “Types of Semantic Information in Dictionaries”, Ilson, Robert (1987) (Ed) içinde s. 1-10.

GENCAN, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınevi.

GU, Yongqi—R.K. Johnson (1996), “Vocabulary learning strategies and language learning outcomes”, *Language Learning*, 46, 643-679.

GU, Yongqi Peter (2003), “Vocabulary Learning in a Second Language: Person, Task, Context and Strategies”, <<http://www-writing.berkeley.edu/TESL-EJ/ej26/a4.html>> 22.05.2006

HACIOĞLU, Kadri—Bryan Pellom, Tolga Ciloglu, Ozlem Ozturk, Mikko Kurimo, Mathias Creutz, "On Lexicon Creation for Turkish LVCSR", *Eurospeech - Interspeech*, Geneva, Switzerland, September, 2003, içinde s. 1165-1168.

HARTMANN, R.K.K. (2001), *Teaching and Researching Lexicography*, Pearson Education Limited.

HARTMANN, Reinhard — Gregory James (1998) (Der.), *Dictionary of Lexicography*, Routledge.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (2000), *Türk Dili Sözlüğü*, Remzi Kitabevi.

HANKAMER, Jorge (1989), “Morphological Parsing and the Lexicon”, Marslen-Wilson, William (1989)(Ed.), içinde 392-408.

HARWOOD, Nigel (2002), “Taking a Lexical Approach to Teaching: Principles and Problems”, *International Journal of Applied Linguistics*, Vol. 12, No. 2, Blackwell Publishing, içinde s. 139-155.

HATCH, Evelyn—Cheryl Brown (1995), *Vocabulary, Semantics, and Language Education*, Cambridge University Press.

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza (2004), *Türkçe Dilbilgisi: Öğretene ve Öğrenene*, Remzi Yayınları.

HERBST, Thomas (1996), "On the Way to the Perfect Learners' Dictionary: A First Comparison of OALD5, LDOCE3, COBUILD2 and CIDE", *International Journal of Lexicography*, Vol. 9 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 321-357.

HOEY, Michael (1992), *Patterns of Lexis in Text*, Oxford University Press.

ILSON, Robert (1987a) (Ed), *A Spectrum of Lexicography*, John Benjamins Publishing Company.

——— (1987b), "Towards a Taxonomy of Dictionary Definitions", Ilson, Robert (1987) (Ed) içinde s. 61-74.

——— (1999), "Nine Learners' Dictionaries", *International Journal of Lexicography*, Vol. 12 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 223-237.

İNCE, Atakan (1999), *Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sözlüğü*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

JACKSON, Howard—Etienne Zé Amvela (2000), *Words, Meaning and Vocabulary—An Introduction to Modern English Lexicography*, Cassell.

JACKSON, Howard (2002), *Lexicography: An Introduction*, Routledge.

JANSSEN, Maarten (2002), *SIMuLLDA, A Multilingual Lexical Database Application Using A Structured Interlingua*, Universiteit Utrecht, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

——— (2004a), "Multilingual Lexical Databases, Lexical Gaps, and SIMuLLDA", *International Journal of Lexicography*, Vol. 17 No.2, Oxford University Press, içinde s.137-154.

——— (2004b), "Definitional Attributes and Practical Usability", *International Journal of Lexicography*, Vol. 17 No. 2, Oxford University Press, içinde s.189-194.

JAROŠOVÁ, Alexandra (2000), "Problems of Semantic Subdivisions in Bilingual Dictionary Entries", *International Journal of Lexicography*, Vol. 13 No. 1, Oxford University Press, içinde s. 12-28.

KIRAN, Zeynel—Ayşe (Eziler) Kiran (2002), *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayıncılık.

KILGARRIFF, Adam (1997), "Putting Frequencies in the Dictionary", *International Journal of Lexicography*, Vol. 10 No. 2, Oxford University Press, içinde s. 135-155.

KOCAMAN, Ahmet — Necdet Osam (2000), *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*, Hitit Yayınları.

- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK.
- LANDAU, Sidney I. (1984), *Dictionaries—The Art and Craft of Lexicography*, The Scribner Press.
- LAUFER, Batia—Jan Hulstijn (2001), “Incidental Vocabulary Acquisition in a Second Language: The Construction of Task-Induced Involvement”, *Applied Linguistics*, volume 22 number 1 March 2001, içinde s. 1-26.
- LAUFER, Batia—Tamar Levitzky-Aviad (2006), “Examining the Effectiveness of ‘Bilingual Dictionary Plus’ – a Dictionary for Production in a Foreign Language”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 19 No. 2, Oxford University Press, içinde s. 1-21.
- LEWIS, Michael (1994), *The Lexical Approach—The State of ELT and a Way Forward*, ITP Teacher Training.
- (1998), *Implementing The Lexical Approach—Putting Theory into Practice*, ITP Teacher Training.
- MALDONADO, Concepción (1998), *El Uso del Diccionario en el Aula*, Arco Libros.
- MARELLO, Carla (1998), “Hornby’s Bilingualized Dictionaries”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 11 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 292-314.
- MARSLEN-WILSON, William (1989)(Ed.), *Lexical Representation and Process*, A Bradford Book, First MIT Press paperback edition, 1992.
- MARTIN, Willy (2004), “SIMuLLDA, The Hub-And-Spoke Model And Frames or How To Make The Best Of Three Worlds?”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 17 No.2, Oxford University Press, içinde s. 175-187.
- MEER, van der Geert (2001), “OALD6 in a Linguistic and a Language Teaching Perspective”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 14 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 283-306.
- MELİN, Binnaz (1987), “Two Monolingual Dictionaries For The Learners of English”, *Dilbilim VII*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Dergisi içinde s. 161-168.
- MEMOĞLU-SÜLEYMANOĞLU, Hayriye (2006), *Türkçenin Ters Sıklık Sözlüğü*, Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.
- NATION, I.S.P. (2001), *Learning Vocabulary in Another Language*, Cambridge University Press.

NESI, Hilary (1999), “A User’s Guide to Electronic Dictionaries for Language Learners”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 12 No. 1, Oxford University Press, içinde s. 55-66.

NEUBAUER, F. (1987), “How to Define a Defining Vocabulary”, Ilson, Robert (1987) (Ed) içinde s. 49-60.

ÖZTOKAT, Erdim (1978), “Sözcüksel Sıklık ve Bildirinin Algılanışı”, *Dilbilim III*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Dergisi içinde s.129-134

——— (1989), “Açıklamalı ve Birleşimsel Sözlük”, *Dilbilim VIII*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Dergisi içinde s.127-136

PETERS, Wim—Adam Kilgarriff (2000), “Discovering Semantic Regularity in Lexical Resources”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 13 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 287-312.

PORTNER, Paul H. (2005), *What is Meaning?*, Blackwell Publishing.

PUJOL, Dídac, Montse Corrius ve Joan Masnou (2006), “Print Deferred Bilingualised Dictionaries and Their Implications for Effective Language Learning: A New Approach To Pedagogical Lexicography”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 19 No.2, Oxford University Press, içinde s. 1-19.

PUSTEJOVSKY, James ve Branimir Boguraev (1996), *Lexical Semantics—The problem of Polysemy*, Clarendon Press.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2002), *Öz Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Genişletilmiş 13. baskı

——— (2004), *Türkçe Sözlük—Türkiye Türkçesinin En Büyük Sözlüğü*, Doğan Kitapçılık, Genişletilmiş 5.baskı.

——— (2005), *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi.

REY, Alain (1990), “Definitional semantics: its evolution in French lexicography”, Tomaszczyk, Jerzy—Barbara Lewandowska-Tomaszcyk (1990) içinde s. 43-56.

RICHARDS, Jack C.—John Platt, Heide Weber (1985), *Longman Dictionary of Applied Linguistics*, Longman.

RICHARDS, Jack C.—Theodore S. Rodgers (2001), *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press.

RIORDAN, Rebecca M. (2004), *Adım Adım Microsoft SQL Server 2000 Programlama*, (çev. Faruk Çubukçu) Arkadaş Yayınevi.

RUNDELL, Michael (1998), “Recent Trends in English Pedagogical Lexicography”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 11 No. 4, Oxford University Press, içinde s. 315-342.

SALERNO, Laura (1999), “Grammatical Information in the Bilingual Dictionary. A Study of Five Italian-French Dictionaries”, *International Journal of Lexicography*, Vol. 12 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 209-222.

SAUSSURE, Ferdinand De (1915), *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), Multilingual 1998.

SCHMITT, Norbert (2000), *Vocabulary in Language Teaching*, Cambridge University Press.

SCHREUDER, Robert—Giovanni B. Flores D’Arcais (1989), “Psycholinguistic Issues in the Lexical Representation of Meaning”, Marslen-Wilson, William (1989)(Ed.), içinde 409-436.

STEINER, R.J. (1991), “Bilingual lexicography: English-Spanish and Spanish-English”, *WÖRTERBÜCHER/DICTIONARIES/DICTIONNAIRES* 5.3: 2949-56.

SLEVIN, James (2000), *The Internet and Society*, Polity Press.

STEVICK, Earl W. (1996), *Memory, Meaning & Method*, Heinle & Heinle.

SVENSÉN, B. (1993), *Practical Lexicography. Principles and Methods of Dictionary-Making*, Oxford University Press.

TAFT, Marcus (1991), *Reading and the Mental Lexicon*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

TDK TÜRKÇE SÖZLÜK, Onuncu Baskı, 2005.

TURKISH FOR TRAVELLERS, Engin Yayınevi, 1989.

TURKISH PHRASE BOOK, Dorling Kindersley Book, 2003.

TURKISH PHRASE BOOK, Collins gem, 2005.

THE ROUGH GUIDE TURKISH PHRASEBOOK, Rough Guides Ltd., 2006.

TÜRKÇE SÖZLÜK, Birinci Baskı, 2005.

Temel Türkçe Sözlük, DEMİRAY, Kemal (1994), İnkılap Kitabevi, 3. baskı

TÜRKÇE TERİM VE SÖZCÜKLER DİZİNİ, TTS—DİLBİLİM, *Sürüm 1.1.1*, (Der. Aybars Erözden—Betül Tarhan (2006), <<http://www.yde.yildiz.edu.tr/tts/intro-tts-dizinler.htm>>

TOMASZCZYK, Jerzy—Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (1990) (Ed), *Meaning and Lexicography*, John Benjamins Publishing Company.

UÇAR, Aygöl (2006), “Türkçe Sözlükte Çokanlamlı Eylemlere İlişkin Gözlemler”, *XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı*, Yayınlanmamış Bildiri.

UZUN, Engin (2004), *Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları—Türkçe Üzerine Tartışmalar*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 39.

UZUN, Engin (2006), *Biçimbilim—Temel Kavramlar*, Papatya Yayınları.

VAN Ek, J.A. ve J.L.M. Trim (1975), *The Threshold Level*, Cambridge University Press.

VARDAR, Berke (1998), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi.

VILLAREAL, Bob (2002), (çev. Kemal Çömlekçi) *Herkes İçin Access 2002 Örnekli Programlama Kılavuzu*, Alfa Yayınları.

VOSEN, Piek (1998), “EuroWordNet: A Multilingual Database with Lexical Semantic Networks”, *Computers and the Humanities*, 32(2-3) , içinde s.628-630.

WALLACE, Patricia (1999), *The Psychology of the Internet*, Cambridge University Press.

WIEGAND, H.E. (1991), “Printed dictionaries and their parts as texts. An overview of more recent research a an Introduction [to thematic issue]”, *Lexicographica Annual 6* içinde s. 1-126.

YALÇIN, Mehmet (2005), “Aydın Sözlük Kullanan İnsandır”, *Türk Dili Dergisi*, Ocak-Şubat 2005, içinde s. 30.

ZAGORSKY, Jay L. (1997), *E-mail, computer usage and college students: A case study*, Education, <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3673/is_199710/ai_n8771507> 15.06.2006

ZGUSTA, Ladislav—V. Černý, Z. Heřmanová-Novotná, D. Heroldová, L. Hřebíček, J. Kalousková, V. Miltner, Minn Latt Y., L. Motalová, K. Petráček, K. F. Růžička, I. Vasiljev, P. Zima, K. Zvelebil (1971), *Manual of Lexicography*, Academia Publishing House of the Czechoslovak Academy of Sciences.

XU, Hai (2005), "Treatment of Deictic Expressions in Example Sentences in English Learners' Dictionaries", *International Journal of Lexicography*, Vol. 18 No. 3, Oxford University Press, içinde s. 289-311.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Programlama_dilleri> 15.04.2006

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Visual_Basic> 15.04.2006

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Java_programlama_dili> 16.04.2006

<http://tr.wikipedia.org/wiki/C_Sharp_programlama_dili> 16.04.2006

<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Perl>> 16.04.2006

<<http://tr.wikipedia.org/wiki/JavaScript>> 16.04.2006

<http://tr.wikipedia.org/wiki/C_art%C4%B1_art%C4%B1> 17.04.2006

<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Python>> 17.04.2006

<<http://tr.wikipedia.org/wiki/PHP>> 18.04.2006

<<http://wordnet.princeton.edu/>> 07.05.2006

<<http://www.englishclub.com/tefl-articles/hands-off-that-edictionary.htm>> 22.05.2006

<http://tr.wikipedia.org/wiki/C_programlama_dili> 22.05.2006

<http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_network> 26.05.2006

<<http://www.wfn.org/story.html>> 27.05.2006

<http://en.wikipedia.org/wiki/Web_server> 27.05.2006

<<http://www.blogherald.com/2005/10/10/the-blog-herald-blog-count-october-2005/>>
28.05.2006

<<http://www.linguiste.org/phonetics/ipa/chart/keyboard/>> 08.06.2006

<<http://www.turkish-center.com>> 03.07.2006